

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1960.2.05>

KULTUURIREVOLUTSIOON EESTIS

V. MAAMÄGI,
ajalookandidaat

V. I. Lenin õpetas, et sotsialismile üleminekuks «on tarvis täielikku pööret, tervet ajajärku kogu rahvamassi kultuurilises arenemises»,¹ on tarvis kultuurirevolutsiooni, «et saada täiesti sotsialistlikuks maaks».² Pärast võimu üleminekut proletariaadi kätte kerkib viimase ette väga raske, tõepoolest hiiglaslik ülesanne, rõhutas V. I. Lenin, mis seisab selles, et «tuleb ümber kasvatada miljoneid talupoegi ja väikeomanikke, sadu tuhandeid teenistujaid, riigiametnikke, kodanlikke haritlasi, allutada need kõik proletarsetele riigile ja proletarsetele juhtimisele, võita neis kodanlikud harjumused ja traditsioonid».³ NLKP XXI kongressil ütles N. S. Hruštšov, et «üleminekuks kommunistidele on peale arenenud materiaalse ja tehnilise baasi vaja ka ühiskonna kõigi kodanike kõrget teadlikkuse taset».⁴

Neist marksistlikest teesidest selgub, et kultuurirevolutsioon peab kindlasti toimuma kõigis sotsialismi teele asunud maades, vaatamata nende kultuuritasemele. Oma olemuselt, nagu näeme marksistlik-leninlikust õpetusest ja nagu seda kinnitab ka sotsialistliku ülesehitustöö praktika, kujutab kultuurirevolutsioon endast hariduse igakülgset arendamist ja kogu rahva üldise kultuuritaseme järsku tõstmist, rahvahulkade ümberkasvatamist sotsialistliku ideoloogia vaimus ning sotsialistliku haritlaskaadri loomist, kes suudaks tagada teaduse, kirjanduse ja kunsti kiire arengu. Teiste sõnadega: kultuurirevolutsioon on sotsialistlik revolutsioon ideoloogia ja kultuuri valdkonnas.

See, et kultuurirevolutsioon peab toimuma kõigis sotsialismi ülesehitamisele asunud maades, ei tähenda, et tema ees seisvate ülesannete lahendamise peaks kõikjal toimuma ühtemoodi. Igal kultuurirevolutsiooni läbi viimisele asunud maal tuleb arvestada, ning loomulikult arvestataksegi, kohalikke iseärasusi ja kultuuritaset. Erinevalt näiteks Nõukogude Venemaast või Kesk-Aasia nõukogude vabariikidest ei esinenud Eestis peaaegu üldse kirjaoskamatus. Mida kõrgem on rahva üldine kultuuritase, seda kergemini ja kiiremini on lahendatavad kultuurirevolutsiooni ees seisvad ülesanded. Ühtlasi on aga praegu veel kapitalistlikku arenguteed jätkavates maades kultuurirevolutsiooni teostamine tulevikus tunduvalt kergem selle tõttu, et kommunismi ülesehitamisele asunud maades on sotsialistlik revolutsioon ideoloogia ja kultuuri alal juba teostatud. Ka on kapitalist-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 430.

² Sealsamas, lk. 434.

³ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 93.

⁴ N. S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965. Tallinn, 1959, lk. 52.

likes maades enesteski manduva kultuuri kõrvale suuremal või vähemal määral tekkinud progressiivseid kultuurielemente, mis valmistavad pinda sotsialistlikule kultuurirevolutsioonile. Kultuurirevolutsiooni läbiviimise praegused kogemused ning kommunismiehitajate poolt loodud vaimsed ja materiaalsed väärtused aitavad oma internatsionaalse iseloomu ja progressiivse sisuga kahtlemata kaasa sotsialistliku ideoloogia mõju tugevnemisele rahvusvahelises ulatuses.

Kuivõrd erinevad kultuurirevolutsiooni üldise eesmärgi saavutamiseks lahendamist vajavad ülesanded ning nende teostamise tingimused praegu ja tulevikus ka poleks, on kaks tingimust paratamatult vajalikud kõigis maades. Selleks on tarvis 1) proletariaadi diktatuuri ja 2) marksismile-leninismile ustavat töölisklassi parteid, kes teadlikult ja plaanipäraselt organiseeriks ning suunaks rahvahulki kultuurirevolutsioonile, samuti sotsialistlikule ümberkujundamisele majanduse alal, mis omavahel on tihedasti seotud.⁵

*

Missugused ülesanded tuli kultuurirevolutsiooni läbiviimiseks lahendada Eestis?

Arvame, et need olid põhiliselt järgmised:

1. Hariduse — nii alg-, kesk-, kutse- kui ka kõrgema — igakülgne arendamine.
2. Uue, noore nõukogude haritlaskaadri ettevalmistamine ja vana haritlaskonna ümberkasvatamine.
3. Teaduse ja kultuuri kiire ning sihipärane arendamine.
4. Rahvahulkade ümberkasvatamine sotsialistliku ideoloogia vaimus.

Esimene samm sotsialistliku kultuuri sihipäraseks arendamiseks Eestis astuti aastail 1917—1919, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja Eesti Tööraha Kommuuni päevil. Kuid selle katkestas vägivaldselt kapitalismi restaureerimine.

Kodaniknatsionalistliku diktatuuri võimutsemise aastail Eestis arenes eesti nõukogude kultuur edasi Nõukogude Liidus, saavutades siin kindlat edu. Sellest on andnud hea ülevaate E. Päll oma artiklis «Eesti nõukogude kirjanduse arenemisest NSV Liidus enne 1940. aastat».⁶ Kuid ei saa märkimata jätta, et eriti aastail 1937—1938 vohanud isikukultus kahjustas tema arengut tõsiselt. Sellega on seletatav ka tõsiasi, et kahekümnendail ja kolmekümnendail aastail toimunud eesti nõukogude kultuuri arengut hiljem peaaegu üldse ei uuritud ning et selle töö kogemusi ja tulemusi kasutati Nõukogude Eestis kultuurirevolutsiooni teostamisel vaid äärmiselt piiratud ulatuses.

1940. aastal taastas Eesti töörahvas Eestis nõukogude korra ning asus oma majanduse sotsialistlikule ümberkujundamisele ja kultuurirevolutsiooni teostamisele.

Ka kultuurirevolutsiooniks kasutati meil vanemate vennasvabariikide abi ja kogemusi ning sel alal saadud tulemusi, olid nad ju selleks ajaks kultuurirevolutsiooni põhiliselt juba lõpule viinud. See kergendas ja kiirendas tunduvalt kultuurirevolutsiooni Eestis.

Eesti NSV konstitutsioon, mis võeti vastu 25. augustil 1940, töötati välja NSV Liidu 1936. aasta konstitutsiooni alusel. Ning olgugi et sotsialismi ülesehitamine Eestis fikseeriti temas alles eesmärgina, andis see konstitutsioon kõigile kodanikele võrdsed demokraatlikud vabadused ja õigused, kitsendamata endiste ning veel olemasolevate ekspluataato-

⁵ Vt. V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 27.

⁶ «Keel ja Kirjandus» 1958, nr. 4—6.

rite poliitilisi õigusi.⁷ See kõik oli Eestis, nagu teisteski Balti vabariikides, võimalik ainult selle tõttu, et küsimus «kes — keda» oli NSV Liidus juba otsustatud sotsialismi kasuks ning ekspluateeriv vähemus Eestis ei saanud enam kuigi tõsiselt ohustada sotsialistliku riigi saatust.

See tõsiasi annab tunnistust proletaarse riigi humaansusest, sellest, et võimule tulnud proletariaat ei juhindu kätemaksu printsibiist oma endiste ekspluateerijate suhtes. Arvamust, et tulevased revolutsioonid teistes maa-des toovad kodanluse suhtes tingimata kaasa valimisõiguste kitsendamise, pidas V. I. Lenin juba 1918. aastal veaks ja rõhutas, et «see ei kuulu *paratamatult* tingimusena diktatuuri mõistesse ei ajalooliselt ega klassiseisukohalt».⁸

Eesti NSV-l ei tulnud üle elada ka sääraseid materiaalseid ja organisatsioonilisi raskusi, mida Nõukogude vennasvabariigid oma olemasolu esimesel perioodil olid üle elanud. NSV Liidu valitsus andis noorele Eesti Nõukogude Sotsialistlikule Vabariigile nii palju vahendeid, et viimasel põlnud erilisi materiaalseid raskusi. Tänu sellele lahendati meil paljud küsimused, millel oli oluline tähtsus ka kultuurirevolutsiooni eduka teostamise seisukohalt, tunduvalt kiiremini. Nii näiteks likvideeriti tööpuudus Eestis juba pool aastat pärast nõukogude võimu taaskehtestamist. Meenu-tagem, et vanemates vennasvabariikides oli seda suudetud teha alles 1930. aasta lõpuks,⁹ s. o. 13 aastat pärast Oktoobrirevolutsiooni. Üldise kohustusliku alghariduse (mitte vähem kui nelja-aastase algkooli, tööstuslinnades ja -rajoonides ning töölisasulates aga seitsmeaastase kooli) kehtestamiseks kulus Nõukogude Liidul küllaltki kaua aega, — see teostus alles 1930.—1931. aastaks.¹⁰ Eesti NSV-s kehtestati seitsmeklassiline koolikohustus juba nõukogude võimu esimesel aastal.

Kogu vabariigi siseelu kiire demokratiseerimine, Eesti NSV konstitutsioonis väljakuulutatud demokraatlike kodanikuvabaduste ja õiguste (õigus tööle, haridusele, puhkusele jne.) materiaalne tagamine seadusandlikus korras ainult kuu aega pärast nõukogude võimu taaskehtestamist oli põhiliselt tingitud asjaolust, et Eesti NSV astus juba võitnud sotsialismi maa koosseisu.

Nagu juba eespool märkisime, kiirendas Eestis kultuurirevolutsiooni ka see, et siin oli võimalus osaliselt kasutada sotsialistliku kultuuri neid rikkusi, mis nõukogude võimu aastail oli loodud teistes nõukogude vabariikides. Säärastena tõlgiti eesti keelde palju nõukogude õpikuid, ühiskondlik-poliitilist kirjandust ja sotsialistliku realismi parimaid teoseid (M. Gorki, N. Ostrovski jt. teosed) ning anti 1940.—1941. aastal välja massilistes tiraažides. Samal eesmärgil õppisid meie kultuuritegelased tundma nõukogude vennasrahvaste saavutusi hariduse, kunsti, teaduse jne. alal.

Tänu teistes nõukogude vabariikides omandatud kultuurilise ülesehitustöö kogemustele oli Eesti NSV-s võimalik vältida ekslike, kultuurirevolutsiooni ülesandeid moonutavate teooriate levimist, nagu seda vanemates liiduvabariikides nõukogude võimu esimestel aastatel olid olnud proletkultlaste kahjulikud katsed välja mõelda oma erilist, eelnenud kultuurist lahus

⁷ Kuni 1936. aastani kehtinud NSV Liidu konstitutsioon sisaldas mõningaid poliitilisi kitsendusi: valimised riigivõimu organitesse polnud ühetaolised, nad olid mitmeastmelised ja lahtised; õigust valida ja olla valitud nõukogudesse polnud kodanikel, kes rikastumise eesmärgil kasutasid palgalist tööjõudu ja elasid teiste inimeste ekspluateerimisest. Samuti olid neist õigustest ilma jäetud erakaupmehed, vaimulikud, endised politseinikud ja sandarmid ning mõned teised kodanike kategooriad. Loendatud kategooriatesse kuuluvatele isikutele oli suletud ka pääs kõrgematesse õppeasutustesse. Need kitsendused olid tingitud vajadusest tugevdada kapitalistlikest riikidest ümbritsetud Nõukogude riiki.

⁸ V. I. Lenin, Teosed, 28. kd., lk. 234.

⁹ Vt. СССР в цифрах. Статистический сборник, Москва, 1958, lk. 307.

¹⁰ NSV Liidu ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917—1957), Tallinn, 1959, lk. 372 ja 373.

seisvat kultuuri,¹¹ või vääртеooriad rahvuslike kultuuride «algupärasest» ja isoleeritud arengust.

Mõistagi, et kõik need asjaolud kergendasid ja kiirendasid sotsialistliku kultuuri võiduleviimist Eestis.

Kuid nende kultuurirevolutsiooni ja sotsialismi ülesehitamist kiirendavate ja kergendavate asjaolude kõrval esines ka tegureid, mis teataval määral raskendasid rahva kommunistlikku ümberkasvatamist. J. Lauristin märkis Riigivolikogu kõnetoolilt, et kodanlikus Eestis toimus rahva hinge ja vaimu intensiivne mürgitamine natsionalismiga ning et pidevalt külvati Nõukogude Liidu vastast vaenu.¹² Natsionalismi mürk, mida levitati kõigi kodanlike propagandavahendite abil, jättis sügava jälje elanikkonna tunduva osa, eelkõige väikekodanlike kihtide teadvusse. Tuleb alla kriipsutada, et natsionalistlikud eelarvamused olid Eestis neil aastail levinud laiemalt ja sügavamalt kui Oktoobrirevolutsiooneelsel perioodil.¹³ Sotsialismi ülesehitamise käigus avaldusid need natsionalistlikud igandid korduvalt ühel või teisel kujul, pidurdades rahva kommunistlikku ümberkasvatamist.

Olulist mõju kultuurirevolutsiooni kulgemisele Eestis avaldas ka see fakt, et Suure Isamaasõja aastail ei katkestanud meie vabariigi territooriumi okupeerimine fašistlike röövvalutajate poolt eesti nõukogude kultuuri arengut, vaid see jätkus Nõukogudemaa tagalas. Peatumata üksikasjalikumalt sõja-aegsetel eesti rahvusliku kultuuri arendamise saavutustel, märgime vaid seda, mis hiljem kaasa aitas kultuurirevolutsiooni ees seisvate ülesannete lahendamisele.

Nõukogude tagalas, eriti aga Nõukogude armee Eesti Laskurkorpuse ridades sai suur hulk eestlasi tugeva bolševistliku ideelise karastuse, nende poliitiline teadlikkus kasvas märgatavalt. Need inimesed olid esimestel sõjajärgsetel aastatel sotsialismi ülesehitajate kõige aktiivsemaks tuumikuks vabariigis; nad etendasid ka kultuurirevolutsioonis kiirendava, aktiiviseeriva teguri osa. Paljud eesti kultuurimeistrid töötasid sõja-aastail viljakalt Jaroslavis, Moskvas ja teistes tagalalinnades. Selle eesti kirjanike, kunstnike ja heliloojate võitlussalga loomingu läbis kõige sügavam patriotism, raevukas viha vaenlase vastu ning suur usk nõukogude rahvaste sõprusesse. Eriti just neil aastail sai eesti intelligents selgesti aru vajadusest tugevdada nõukogude rahvaste sõprust. «Eesti haritlaskond mõistis nüüd, et Nõukogude Liit on ainus jõud maailmas, kes suudab purustada Hitleri röövhordid, et eesti rahva tugev liit teiste nõukogude vennasvabariikide rahvastega suudab panna piiri saksa agressioonile ja päästa eesti rahvas uuest kohutavast orjusest ja hävitamisest.»¹⁴ See asjaolu aitas sõjajärgseil aastail suurel määral kaasa sotsialistliku realismi positsiooni kindlustamisele eesti kirjanduses ja kunstis, ning järelikult viis edasi kultuurirevolutsiooni.

Kultuurirevolutsiooni eest Eestis peetava võitluse otsustavaiks aastaiks oli esimene sõjajärgne viisaastak. Neil aastail teostas Eesti rahvas vabariigi sotsialistliku industrialiseerimise, kollektiviseeriti Eesti põllumajandus. Hoides kurssi sotsialistliku majanduse igakülgse tugevdamise poole, suunas Eestimaa Kommunistlik Partei ja valitsus järjekindlalt rahvahulka jõupingutused ka kultuurirevolutsiooni võiduleviimisele. Uus, sotsialistlik kultuur arenes tihedas seoses nende muutustega, mis toimusid

¹¹ Vt. V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 284.

¹² Riigivolikogu II koosseis. I istungjärg, 1.—13. koosolek. Stenograafilised aruanded, Riigivolikogu väljaanne, 1940, lk. 6.

¹³ Н. Каротамм, Эстония в борьбе за социализм. Таллин, 1947, lk. 333.

¹⁴ Karl T a e v, Eesti loova intelligentsi suur maailmavaateline murrang. Koguteoses «Võit jääb meile», Leningrad, 1942, lk. 22.

meie majanduses. Eesti rahva materiaalse heaolu kasv stimuleeris ka kultuurirevolutsiooni kulgu.

Mõistagi ei toimunud kultuuriline ülesehitustöö ilma vastuoludeta ja raskusteta. Tema arengus kajastus küllaltki tugevasti sotsialismi ülesehitamise perioodil Eestis toimunud terav klassivõitlus, samuti see ideoloogiline võitlus, mis eriti sõjajärgseil aastail arenes sotsialistliku ja kodanliku ideoloogia vahel rahvusvahelises mastaabis. Lisaks sellele ei võidelnud vabariigi parteiorganisatsioon esimestel sõjajärgsetel aastatel, nagu märgiti Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee VIII pleenumil 1950. aastal, küllalt energiliselt kodanliku natsionalismi avaldustega.¹⁵

VIII pleenumi otsused etendasid positiivset osa sotsialismi ülesehitamise ajaloos Eestis. Pleenumi suunas vabariigi parteiorganisatsiooni ja parteidul rahvahulgad avastatud vigade ja puuduste likvideerimisele, mobiliseerides neid edasisele võitlusele sotsialismi võidu eest. Ta viis ka kultuuritöötajad otsustavale võitlusele kodanliku natsionalismi avalduste vastu, kutsus neid üles veelgi tihedamalt koonduma Kommunistliku Partei lipu alla. Kuid pleenumi otsuste elluviimisel leidsid aset mõned partei joone moonutamised. Vabariigis levis üsna laialt formaalne, ankeetlik suhtumine kaadrisse, eriti vana intelligentsi esindajatesse. Mitte alati ei antud vastulööki nihilistlikule suhtumisele mineviku kultuuripärandisse jne. Mõjutatuna J. V. Stalini ekslikust teesist, mille järgi klassivõitlus pidi sotsialismile lähenemisel üha teravamaks muutuma, eriti aga rahvusvahelise imperialismi agendi Beria kuritegeliku jõugu vaenuliku tegevuse tagajärjel rikuti vana intelligentsi mõnede esindajate suhtes sotsialistlikku seaduslikkust. Teataval määral pidurdas kultuuri arengut ka isikukultus, mida J. V. Stalin eriti oma viimastel eluaastatel ergutas.

NLKP Keskkomitee leninlik tuumik asus kohe pärast J. V. Stalini surma otsustavale võitlusele isikukultuse ja tema raskete tagajärgede vastu. Nende likvideerimisel etendasid väga tähtsat osa NLKP XX kongressi otsused ning NLKP Keskkomitee otsus isikukultuse ja selle tagajärgede likvideerimise kohta 30. juunist 1956.

Iisikukultuse tagajärgede kõrvaldamine avaldas soodsat mõju ka eesti nõukogude kultuuri arengule. Tuleb aga rõhutada, et vaatamata isikukultusele arenes eesti nõukogude kultuur sõjajärgseil aastail, tänu partei tohutule organisatoorsele ja kasvatuslikule osale ning haritlaskonna ja kogu rahva suurele loovale tööle, enneolematult kiires tempos ning põhiliselt õiges suunas, ületades kõik takistused oma arenguteel. Selles avaldus nõukogude korra suur elujõud.

Missugust edu siis Eesti rahvas sotsialistliku kultuuri ülesehitamisel saavutas?

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja tema geniaalne rajaja V. I. Lenin lugesid kultuurirevolutsiooni kõige tähtsamaks ülesandeks rahva haridustaseme kiiret tõstmist; igakülget rahvahariduse arendamist pidas partei rahvamajanduse arendamise üheks tähtsamaks tingimuseks. Seepärast on mõistetav, et juba nõukogude võimu taaskehtestamise esimestest päevadest 1940. aastal seati kool rahva teenistusse.

Kodanlikus Eestis oli kogu haridussüsteem üles ehitatud säärase arvestusega, et ta teeniks valitsevate klasside — linnakodanluse ja kulakute huve. Vaatamata sellele, et oli välja kuulutatud 6-klassiline üldkohustuslik algkool, olid väga paljud töötajate lapsed sunnitud koolist lahkuma

¹⁵ Vt. Tallinna linna parteiaktiiv kiidab täielikult heaks Eestimaa K(b)P Keskkomitee pleenumi otsused. «Rahva Hää!» 19. apr. 1950; Eestimaa K(b)P Keskkomitee sekretäri sm. I. Käbini aruandekõne Eestimaa K(b)P Keskkomitee tööst. «Rahva Hää!» 18. apr. 1951.

juba esimestel õppeaastatel. Ametliku statistika andmeil lõpetas kodanlikul diktatuuriperioodil algkooli ainult 43% sisseastunuist. Kodanlikud statistikud märkisid ise selle kohta: «1919/1920. õ.-a. algkooli I kl. astunud õpilane võis normaalse edasijõudmise juures lõpetada 6-kl. kooli 1924/25. õ.-a. Ajavahemikul 1924/25. kuni 1938/39. õ.-a. incl. on lõpetanud üldse 6-kl. algkooli kursuse 140 000 õpilast ehk 43% 1919/20.—1933/34. õ.-a. sisseastunuist (325 000).»¹⁶ Eriti suurt väljalangemist võis märgata maakoolides. Kodanliku diktatuuri viimastel aastatel ei lõpetanud algkooli Petserimaal kuni 77 ja Võrumaal kuni 66 protsenti õpilastest.¹⁷ Rahvaharidusest ülevaate andja kirjutas 1936. aastal: «Järelikult on maal 6-kl. algkooli hariduse andmine kogu rahvale alles veel kauge tulevikumuusika.»¹⁸ Osa lastest ei saanud üldse kooli astuda. 1922. aastal käis ühes Läänemaa valdas 97 kooliealisest lapsest koolis vaid 43. Ülejäänud ei õppinud vaesuse tõttu, nad käisid karjas või tegid mitmesuguseid põllutöid.¹⁹ Suur osa maakoolide õpilastest, kes olid seotud mitmesuguste töödega, hilines sügisel koolitulekuga (14,5—8%) ning lahkus kevadel enne õppeaasta lõppu (7—6%).²⁰ Eesti kodanlus ise tunnistas, et «Eesti seisab praegu [1938/39. aastal — V. M.] koolikohustuse kestvuse poolest muude Euroopa riikide keskel viimase kohal. Samuti on Eestis algkooliõpilaste arv ja haridusele antavad summad suhteliselt vähemad kui lähemais naabermaades.»²¹

Kodanliku Eesti keskkoolidest lahkus enne õppekursuse lõpetamist üle 40 protsenti õpilastest.²² Keskkoolidesse vastuvõtmine oli piiratud, mõnikord lükati tagasi kuni $\frac{2}{3}$ sooviavaldustest.²³ Koolide uste taha ei jäänud muidugi kodanlike tuusade lapsed, vaid esijoones tööliste ja töötavate talupoegade omad. Suureks takistuseks hariduse saamisel oli õppemaks. 1932/33. õppeaastal näiteks kattis riik vaid 44,5 protsenti keskkoolide ülalpidamise kuludest, 36,9 protsenti kuludest kaeti lastevanematelt laekuvatest maksudest, ülejäänud osa aga laekus mitmesugustelt seltsidelt ja omavalitsustelt saadud vabatahtlike annetuste jne. näol.²⁴ Eesti kodanluse rahvavastane poliitika viis keskkoolides õppijate arvu järsule vähenemisele. 1926/27. õppeaastal õppis keskkoolides 18 400 õpilast; see jäigi rekordaryuks kodanlikus Eestis. «Sealt peale on klasside ja õpilaste arv pidevalt vähenenud.»²⁵

Ülikooli lõpetas kodanlikus Eestis kõigest umbes 40 protsenti vastuvõetuist.²⁶ Üldse lõpetas ajavahemikus 1919—1939 Tartu ülikooli 5751 inimest. Naisi oli nende hulgas vaid 1537, s. o. 27 protsenti.²⁷ 320 inimesest, kes lõpetasid Tallinna tehnikumi (1936. aastast alates Tallinna Tehnika-instituut) ajavahemikus 1923—1939, oli kõigest 9 naist.²⁸

Olukord rahvahariduse alal muutus põhjalikult pärast Eesti kuulutamist nõukogude vabariigiks. Kohe algas haridussüsteemi põhjalik ümberkorraldamine. Vanemate nõukogude vabariikide õppeasutuste kogemusi

¹⁶ «Eesti Statistika Kuukiri» 1940, nr. 222(5), lk. 234.

¹⁷ Sealsamas, lk. 219.

¹⁸ Eesti kroonika 1935, lk. 79.

¹⁹ Vt. Eesti NSV ajalugu (kõige vanemast ajast tänapäevani). Teine trükk, toimetanud G. Naan, Tallinn, 1957, lk. 496.

²⁰ Vt. Eesti kroonika 1933, lk. 58; Eesti kroonika 1938, lk. 55.

²¹ Eesti kroonika 1938, lk. 55.

²² «Eesti Statistika Kuukiri» 1940, nr. 222(5), lk. 221.

²³ Eesti kroonika 1935, lk. 76; 1939, lk. 65.

²⁴ Eesti arvudes. Eesti 1934. a. rahvaloenduse mälestuseks. Tallinn, 1934, lk. 23.

²⁵ Eesti kroonika 1932, lk. 84.

²⁶ «Eesti Statistika Kuukiri» 1940, nr. 222(5), lk. 229.

²⁷ Sealsamas.

²⁸ Sealsamas, lk. 231.

ning marksistlik-leninlikku õpetust arvestades töötati välja uued, nõukogude koolile sobivad õppeprogrammid. Koolidest kõrvaldati usuõpetus. Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi andmeil avati juba nõukogude võimu esimese 6 kuu jooksul 10 uut algkooli, 2 keskkooli ja 2 õhtust tehnikumi. Eelmise õppeaastaga võrreldes suurenes klasside arv algkoolides 125 ja keskkoolides 127 võrra. Õpilaste arv üldhariduslikes koolides suurenes 12 075 võrra.²⁹

Arvestades seda, et kodanlikus Eestis oli maal äärmiselt vähe koole, kohustas NSV Liidu valitsus NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaati eraldama 1941. aastal summad 20 koolihoone ehitamiseks maale.³⁰

Tunduvalt suurenes üliõpilaste arv. Tallinna Polütehnilises Instituudis õppis 1939/40. õppeaastal 628 üliõpilast, 1940/41. õppeaastal aga juba 826. Tartu ülikooli võeti 1940. aasta sügisel vastu 427 uut üliõpilast, s. o. ligi 100 rohkem kui eelmisel aastal.³¹

Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi määrusega 25. septembrist 1940 kaotati õppemaks kesk- ja kutsekoolides.³² 7. jaanuaril 1941 võttis valitsus vastu otsuse hakata kõrgemates õppeasutustes ja tehnikumides õppijaile stipendiumi maksmaks.³³

1941. aastal kavati õpilaste arvu suurendada alg- ja keskkoolides 8700 võrra, võtta kõrgematesse õppeasutustesse vastu 1770 uut üliõpilast ja 7500 uut õpilast keskeriõppeasutustesse.³⁴

Eriti kiires tempos arenes rahvaharidus sõjajärgseil aastail.

Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse hoolitsusest rahvahariduse eest Eestis annavad tunnistust haridusele kulutatud summad. 1946. aastal kulutati meil selleks 194 miljonit rubla, 1950. aastal 314 miljonit rubla,³⁵ 1960. aastal aga on meil nendeks vajadusteks kasutada 644,9 miljonit rubla.³⁶

Kui õppemaks esimestel sõjajärgsetel aastatel osaliselt veel säilis, siis pärast NLKP XX kongressi kaotati ta kõigis õppeasutustes, et luua soodsamaid tingimusi üldise keskhariduse teostamiseks ning anda noortele paremaid võimalusi kõrgema hariduse saamiseks.

Tänu partei ja valitsuse hoolitsusele on õppijate arv nõukogude võimu aastail lakkamatult kasvanud. 1940/41. õppeaastal oli Eestis mitmesugustes üldhariduslikes koolides 121 100, 1950/51. aastal 156 500 ja 1958/59. aastal juba 172 000 õpilast.³⁷ 1959/60. õppeaasta alguseks oli õpilaste arv üldhariduslikes koolides, kõrgemates ja keskeriõppeasutustes Eesti NSV Haridusministeeriumi andmeil tõusnud 178 100 õpilasele.

Nõukogude võimu suureks saavutuseks on õppijate arvu järsk suurendamine keskkoolides. 1940/41. õppeaastal oli Eesti keskkoolide vanemates (VIII—XI) klassides 10 600,³⁸ 1958/59. aastal aga 34 000 õpilast.³⁹ Veelgi kiiremini kui üldhariduslikes koolides suurenes õppijate arv tehnikumides

²⁹ ORKA (= Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskariiv), fond R-14, nim. 1, s.-ü. 798, l. 97.

³⁰ ORKA, f. R-4, nim. 1, s.-ü. 724, l. 107.

³¹ «Правда» 11 okt. 1940.

³² «ENSV Teataja» 1940, nr. 14, lk. 110.

³³ «Eesti NSV Teataja» 1941, nr. 3, lk. 46.

³⁴ J. Lauristin, Esimene nõukogude aasta Eestis. Tallinn, 1946, lk. 141.

³⁵ Культурное строительство в СССР. Статистический сборник, Москва, 1956, lk. 74.

³⁶ Eesti NSV rahandusministri rahvasaadik A. Tihase ettekanne «Eesti NSV 1960. a. riigeelarvest ja 1958. a. riigeelarve täitmisest», mille ta esitas Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu teisel istungjärgul. «Rahva Hää!» 25. nov. 1959.

³⁷ Народное хозяйство СССР в 1958 году. Статистический ежегодник, Москва, 1959, lk. 810 ja 811.

³⁸ Eesti NSV rahvamajandus, lk. 220.

³⁹ Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1958. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest. «Rahva Hää!» 25. jaan. 1959.

ja teistes keskeriõppeasutustes. 1940/41. aastal oli neis 2114 õpilast, 1950/51. aastal aga 10 335 ja 1958/59. aastal 12 600.⁴⁰

Kiiresti kasvas üliõpilaste arv kõrgemates õppeasutustes. 1940/41. aastal oli neid 4800, 1950/51. aastal aga 8800 ja 1958/59. aastal 12 100.⁴¹ 1960. aasta kevadel õppis Haridusministeeriumi andmeil Eesti NSV kõrgemates koolides ligi 13 300 üliõpilast. Märkimisväärne, et kodanliku Eesti kõrgemad õppeasutused saatsid ajavahemiku 1920—1930 aastast välja keskmiselt 330 kõrgema haridusega isikut,⁴² Nõukogude Eesti kõrgemad õppeasutused aga annavad aastas ligemale 1800 noort spetsialisti.⁴³ 1960. aastal tõuseb see arv juba ligemale 2100-le.⁴⁴ Naised moodustavad Nõukogude Eesti kõrgemates õppeasutustes veidi üle 50 protsendi üliõpilaste üldarvust.

On laiendatud olemasolevaid kõrgemaid õppeasutusi, tehnikume ja koole ning asutatud uusi. 1951. aastal alustas õppetööd Eesti Põllumajanduse Akadeemia ja 1952. aastal Ed. Vilde nimeline Tallinna Pedagoogiline Instituut. Tehnikumide ja teiste keskeriõppeasutuste arv on kasvanud 17-lt (1940. a.) 35-le (1959. a.), keskkoolide arv samal ajal 42-lt 215-le.⁴⁵ Eriti intensiivselt on koolivõrk kasvanud maal. 1940. aastal oli siin 75 seitsmeklassilist kooli, 1955. aastal aga juba 408. Kodanlikus Eestis oli maal kõigest 2 keskkooli, 1958. aasta alguses aga oli neid 35.⁴⁶

Koolivõrgu laienemine maal, eriti aga põllumajanduse kollektiviseerimine vabastasid õpilased vajadusest tulla sügisel kooli hilinemisega ning lahkuda kevadel enne õppeaasta lõppu, nagu seda esines varem, kui õpilastel tuli käia karjas ning teha muid põllutöid.

Rahvahariduse nii hoogne tõstmine nõudis koolide, tehnikumide ja kõrgemate õppeasutuste õpetajate ning ka koolivälistes asutustes ja lasteasutustes töötajate arvu tunduvalt suurendamist. Õpetajate arv Eesti üldhariduslikes koolides ongi suurenenud enam kui kahekordseks — 1940. aastal oli neid 5154, 1960. aastal aga üle 12 000.⁴⁷ Näeme, et enamik praegu vabariigis töötavaist õpetajaist on oma pedagoogilise hariduse saanud juba nõukogude korra tingimustes.

Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse väsimatult hoolitsusel hariduse eest on vabariigi elanikkonna kultuuritase märgatavalt tõusnud. Meie eriõppeasutused on andnud suure hulga kõrgema ja keskharidusega spetsialiste, keda vabariik vajab edukaks kommunistlikuks ülesehitustööks. 1959. aasta lõpul oli niisuguseid spetsialiste vabariigi rahvamajanduses rakendatud 55 700,⁴⁸ 1941. aastal oli neid olnud ainult 14 600.⁴⁹ Viimase üleliidulise rahvaloenduse andmeil oli 1959. aastal Eestis iga 1000 elaniku kohta 21 inimest täieliku kõrgema haridusega (1939. a. oli neid 8) ja 304 inimest täieliku ja mittetäieliku keskharidusega (1939. a. 129).

Nõukogude kooli teeneks on mitte üksnes elanikkonna üldise haridustaseme tõstmine ja suure arvu vabariigile vajalike eriteadlaste ettevalmis-

⁴⁰ Народное хозяйство СССР в 1958 году, lk. 834.

⁴¹ Sealsamas, lk. 832.

⁴² «Eesti Statistika Kuukiri» 1940, nr. 222(5), lk. 231.

⁴³ «Rahva Hää!» 2. okt. 1959.

⁴⁴ Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe rahvasaadik A. Müürisepa ettekanne «Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1960. a. plaanist, mille ta esitas Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu teisel istungjärgul. «Rahva Hää!» 25. nov. 1959.

⁴⁵ Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s. Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe rahvasaadik A. Müürisepa ettekanne Eesti NSV Ülemnõukogu viienda koosseisu esimesel istungjärgul, «Rahva Hää!» 24. apr. 1959.

⁴⁶ Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne EKP X kongressile. EKP Keskkomitee esimese sekretäri sm. I. Käbini aruandekõne, «Rahva Hää!» 29. jaan. 1958.

⁴⁷ Eesti NSV Haridusministeeriumi andmeil.

⁴⁸ «Rahva Hää!» 2. okt. 1959.

⁴⁹ Eesti NSV rahvamajandus, lk. 177.

tamine, vaid — ja see on väga tähtis — ka noore põlvkonna kasvatamine materialistliku maailmavaate vaimus. Kommunistlik Partei on alati rõhutanud, et nõukogude korra tingimustes tuleb kool muuta kodanluse klassivõimu tööriistast ühiskonna klassideks jagunemise täieliku kaotamise tööriistaks, ühiskonna kommunistliku ümberkujundamise tööriistaks.⁵⁰ V. I. Lenin õpetas, et kool peab proletariaadi diktatuuri perioodil relvastama noorsugu mitte ainult teadusalaste teadmistega loodusest ja ühiskonnast, vaid kasvatama noortes ka kommunistlikku maailmavaadet.⁵¹

Eestimaa Kommunistlik Partei ja Eesti NSV valitsus on ka sellel alal lakkamatult juhindunud Lenini õpetusest. Nõukogude Eesti õppeasutustes on kogu õppe- ja kasvatustöö algusest peale korraldatud sääraselt, et ette valmistada teadlikke ja aktiivseid kommunistmehitajaid, sisendada noorele põlvkonnale kollektiivsustunnet ja tööarmastust, arusaamist, et ühiskondlikke kohustusi tuleb täita teadlikult, sisendada talle uue ühiskonna kõrgeid moraaliprintsipe, kasvatada teda sotsialistliku internatsionalismi ja nõukogude patriotismi vaimus, tõelise humanismi vaimus.

Noorsoo kasvatamisel annavad õpetajaile väärtuslikku abi õppeasutuste komsomoliorganisatsioonid, kelle arvuline koosseis on aasta-aastalt kasvanud. Viimaseil aastail on Eesti NSV koolides kuni 50 protsenti vastavalealistest noormeestest ja tütarlastest ÜLKNÜ liikmeteks.⁵²

Kuid nõukogude haridussüsteem kannatas kuni viimase ajani rea puuduste all. Nõukogude kooli peamiseks puuduseks osutus õppetöö teatud irdumine elust, kooli lõpetajate puudulik ettevalmistatus praktiliseks tegevuseks. V. I. Lenin on korduvalt rõhutanud, et õppetööd koolis tuleb siduda tootva tööga, majanduse ees seisvate pakiliste ülesannetega. Juba 1897. aastal kirjutas ta: «Ei saa kujutleda tulevase ühiskonna ideaali, ühendamata noorsoo õppimist tootva tööga: ei õppimist ja haridust ilma tootva tööta ega tootvat tööd ilma paralleelse õppimise ja haridusega ei saaks asetada sellisele kõrgusele, mida nõuab tänapäeva tehnika tase ja teaduse seisukord.»⁵³

Ustavana Lenini õpetusele on Kommunistlik Partei seadnud ülesandeks lähendada kool elule. 1958. aastal võttis NSV Liidu Ülemnõukogu vastu seaduse kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest.

Eesti NSV Ülemnõukogu arutas seda küsimust 1959. aasta aprillis ning võttis Ministrite Nõukogu esimehe A. Müürisepa ettekande põhjal üksmeelselt vastu seaduse «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s». Vastavalt sellele seadusele kehtestatakse meil kohustusliku seitsmeklassilise hariduse asemel kohustuslik kaheksaklassiline haridus. Uues seaduses rõhutatakse, et nõukogude kooli peaülesandeks on õpilasi ette valmistada eluks ning ühiskondlikult kasulikuks tööks, tõsta üldise ja polütehnilise hariduse taset, ette valmistada haritud inimesi, kes hästi tunnevad teaduse aluseid, kasvatada noortes sügavat lugupidamist sotsialistliku ühiskonna printsipiide suhtes, kasvatada neid kommunismi ideede vaimus.

Uute kesk- ja kõrgema haridusega spetsialistide ettevalmistamise ning noore nõukogude intelligentsi põlvkonna kasvatamise kõrval on Kommunistlik Partei visalt võidelnud ka selle eest, et ümber kasvatada vana intelligentsi ning teha neist täisverelisi nõukogude ühiskonna liikmeid.

⁵⁰ NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa. Tallinn, 1956, lk. 419.

⁵¹ Vt. V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 263—264; 33. kd., lk. 154.

⁵² J. Jürna, Mõningatest kasvatustöö küsimustest ja koolide komsomoliorganisatsioonide tööst. «Nõukogude Kool» 1958, nr. 3, lk. 139.

⁵³ V. I. Lenin, Teosed, 2. kd., lk. 421.

Eesti töötav intelligentsi veendus omaenda kibedate kogemuste varal, et välismaiste tääkide abil «iseseisva» kodanliknatsionalistliku riigi loonud kodanlus viis Eesti rahva ummikusse. Kuid rõhuv enamik Eesti haritlastest ei suutnud kaua leida õiget väljapääsu sellest ummikust. Suurem osa neist oli fašistliku kodanluse vastu opositsioonis, kuid kodanluse poolt tehtavast natsionalistlikust ja Nõukogude-vastasest propagandast eksiteele viiduna ei näinud nad proletariaadis seda jõudu, kes on võimeline viima meie rahva progressi teele. Paljud Eesti intelligentsi esindajad nii Kommunistliku Partei ridadest kui ka parteitute hulgast aga astusid otsustavalt kodanluse vastu ning võitlesid nõukogude võimu taaskehtestamise eest. Kolmekümnendate aastate lõpul hakkasid Eesti töötava haritlaskonna üha laiemad kihid ikka sagedamini pöörama oma pilke itta ning jõudma selgusele, et on hädavajalik luua tihedad poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised sidemed NSV Liidu rahvastega. Nende meeleolusid väljendas ka A. H. Tammsaare, kes kirjutas, et peaksime «jälle vene keelega lähemalt tutvuma, et leida iseenast ja vabaneda sellest, mis koitanud ja ammugi ajast ja arust».⁵⁴

Fašistliku diktatuuri kukutamiseks, eriti aga sotsialistliku revolutsiooni teostamiseks peetava võitluse ajal 1940. aastal ühines rõhuv enamik Eesti haritlastest, kõik need, kellele olid kallid töörahva huvid, revolutsiooniga ning tervitas Eesti kuulutamist nõukogude vabariigiks ja tema astumist NSV Liidu kosseisu. See intelligents, kes — kordame — moodustas Eesti haritlaskonna enamiku, asus uue elu ehitamisele ning saavutas juba nõukogude võimu esimesel aastal tunduvat edu.

Kodanliku haritlaskonna võrdlemisi valuta siirdumist nõukogude seisukohtadele soodustas rida asjaolusid. Olulist osa etendas see, et Eestimaa Kommunistlik Partei hoolitses kõigiti intelligentsi eest, suunas oskuslikult nende tegevust, kannatlikult selgitades nõukogude võimu ülesandeid, ning lõi neile vajalikud eeldused tööks. Seejuures püüdis partei ümber kasvatada kogu töötavat intelligentsi — nii neid, kes minevikus ühel või teisel viisil olid aidanud töölisklassi tema võitluses parema tuleviku eest, kui ka neid, kes kodanliku Eesti tingimustes polnud osanud leida õiget teed. Ainult töörahvale ilmselt vaenuliku elemendi, kontrrevolutsionääride suhtes pidi proletaarne riik rakendama mõningaid kitsendusvahendeid. Kodanliku Eesti tingimustes kiratsenud loova intelligentsi ees avanesid avarad võimalused oma jõudude rakendamiseks. Intelligents hakkas üha selgemini tundma, et ta on uuele ühiskonnale väga vajalik, et teda hinnatakse ja et tema eest hoolitsetakse.⁵⁵ See aitas kahtlemata kaasa tema siirdumisele nõukogude teele.

Väga tähtsat osa etendas ka see asjaolu, et Eesti intelligentsil seisis silmade ees kultuuri areng nõukogude vennasvabariikides. Kirjanik F. Tuglas, tervitades noore tööliste ja talupoegade vabariigi edusamme Eestimaa Kommunistliku Partei IV kongressil, ütles: «Meie ei seisa üksi ega alga mingit tundmatut teed. Meie ees on Nõukogude Liidu suur praktika. Meie näeme, kuidas paljumiljoniline sotsialistlik ühiskond juba stabiilselt seda vormilt rahvuslikku ja sisult sotsialistlikku loomingut teostab. Meie oleme orgaaniliselt seotud selle ühiskonnaga ja meie ühine vaimne vereringvool muutub ikka intensiivsemaks. Kuid seda rutemini võib ka iga ENSV kirjanik, kujutav kunstnik ja helilooja tajuda sotsialistliku kunsti vabastavat, kaugusi ületavat, kõigi maade töötavat rahvast ühendavat olemust.»⁵⁶

⁵⁴ «Tänapäev» 1939, nr. 9—10, lk. 259.

⁵⁵ Vt. Karl Taev, Eesti loova intelligentsi suur maailmavaateline murrang, lk. 30 ja 31.

⁵⁶ EKPA (= EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi Parteiarhiiv), f. 1, nim. 1, s.-ü. 165, l. 49.

Mitte väike tähtsus polnud ka sellel, et paljud eesti intelligentsi väljapaistvad esindajad, kellel oli rahva hulgas suur populaarsus, kutsusid kogu oma tegevuse ja loominguga aktiivselt osa võtma uue elu ülesehitamisest. Niisugused olid kirjanik ja ühiskonnategelane J. Vares-Barbarus, luuletaja J. Sütiste, kirjanikud A. Jakobson, J. Semper, F. Tuglas, A. Alle, J. Kärner, E. Tammlaan, maalikunstnikud A. Johani ja H. Mugasto, professorid T. Kliiman, H. Kruus, J. Nuut, J. Vaabel ja paljud teised.

Suuri teeneid eesti intelligentsi võitmisel nõukogude korra poole ja sotsialistliku kultuuri ülesehitamisel on ka neil eesti rahvusest kultuuri-tegelastel, kes vanematest vennasvabariikidest pöördusid siia tagasi Nõukogude Eestit ehitama, nagu R. Antons, I. Käbin, H. Piilmann, E. Päll, A. Raud jt. Kommunistidena, kel oli seljataga pikk võitlustee, kes paistsid silma oma rikkalike kogemuste, kohusetruuduse ja karastatuse ning piiritu ustavusega marksismile-leninismile, tegid nad ära suure töö ja võitsid peagi oma kaastöötajate sümpaatiat, aidates viimastel kiiresti läheneda parteile ning nõukogude korrale. Sama osa etendasid ka teistest rahvustest abistama tulnud seltsimehed.

Kommunistliku Partei lipu alla koondunud Eesti intelligents alustas viljakat tegevust. Esimesel nõukogude aastal tuli teha palju organisatoorseid tööd. Loodi uus, nõukogude ajakirjandus, mis tagas töötajatele trükivabaduse. Likvideeriti vanad kodanlikud ning rajati nõukogude loomingu- lised organisatsioonid — nõukogude kirjanike ja kunstnike liidud,⁵⁷ pandi alus heliloojate liidule, Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juurde loodi Raadiokomitee,⁵⁸ kirjastuste töö reorganiseeriti. Tartu Riikliku Ülikooli juurde asutati Teaduslik Uurimisinstiituit,⁵⁹ mis oli eelkäijaks 1946. aastal rajatud Eesti NSV Teaduste Akadeemiale. Asutati 8 kohalikku ja erimuseumi,⁶⁰ kunstimuseum Tartus, teatrimuseum Tallinnas,⁶¹ samuti ajaloo- ja revolutsioonimuseum ning loodusteaduste muuseum.⁶²

Suur töö tehti ära eesti kunsti dekaadiks, mis pidi toimuma Moskvas 1941. aasta lõpul.

Looval intelligentsil valmis terve rida uusi, nõukogulikke teoseid, mis annavad tunnistust sellest, et eesti kirjanduses ja kunstis toimus 1940.—1941. aastal põhjalik murrang: sotsialistliku realismi meetod rajas endale siia edukalt teed ning saavutas märgatavat edu.

Muidugi ei asunud kogu Eesti haritlaskond rahva teenimisele. Tema hulgas oli säärastki elementi, kes jäi äraootavale seisukohale või hakkas nõukogude võimule salaja vastu töötama, oodates «paremaid aegu», et avalikult välja astuda.

Pärast Saksa fašistlikusõjaväe sissetungimist meie maale 1941. aastal asus parem ja aktiivsem osa Eesti haritlastest koos töörahvaga nõukogude võimu kaitsele. Paljud nendest võitlesid relvaga käes fašismi vastu. Tunduv osa Eesti intelligentsist evakueerus Nõukogude tagalasse.

Kuid ka Suure Isamaasõja kõige raskematel päevadel jätkus NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu valitsuse hoolitsuse Eesti intelligentsi eest. Enamik meie evakueerunud kunstimeistritest koondati Jaroslavi, kusjuures terve rida neist demobiliseeriti. 1942. aastal organiseeriti Eesti NSV riiklikud kunstiansamblid, millega loodi avaramad võimalused oma meisterlikkuse täiustamiseks. Paljud Eesti noored õppisid vennasvabariikide kõrgemates õppeasutustes. Isegi kõige raskematel sõja-aastatel kasvas

⁵⁷ ORKA, f. R-1, nim. 2, s.-ü. 1, l. 422; f. R-14, nim. 1, s.-ü. 912, l. 1—10.

⁵⁸ «ENSV Teataja» 1940, nr. 53, lk. 697.

⁵⁹ «Eesti NSV Teataja» 1941, nr. 49, lk. 1960.

⁶⁰ «Eesti NSV Teataja» 1941, nr. 90, lk. 545.

⁶¹ «Eesti NSV Teataja» 1941, nr. 28, lk. 893.

⁶² ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 912, l. 7.

Nõukogude tagalas meie teadlaste kaader, kelle hulgast võiks nimetada näiteks praegust Eesti NSV Teaduste Akadeemia korrespondeerivat liiget N. Alumäed, ENSV TA Ehituse ja Ehitusmaterjalide Instituudi direktorit V. Polonskit, Tartu Riikliku Ülikooli professorit G. Kangrot jt.

Tänu partei ja valitsuse hoolitsusele jäi see osa meie loovast intelligentsist, kes oli evakueerunud Nõukogude tagalasse, põhiliselt alles ning võis kohe pärast Saksa fašistlike okupantide Eestist väljakihutamist asuda küpsemana ja karastatuna ehitama sotsialistlikku kultuuri vabariigis.

Pärast Eesti NSV vabastamist fašistlikest okupantidest lülitusid paljud Eesti intelligentsi esindajad koos nõukogude tagalasse evakueerunute ja Nõukogude armee ridades või partisiانىüksustes võidelnutega Kommunistliku Partei juhtimisel aktiivsesse ühiskondlikku, poliitilisse, kultuurilisse ja majanduslikku ülesehitustöösse. Teatud osa Eesti haritlaskonnast aga, kes viibis veel hirmutunde all, mida olid sisendanud fašistlike repressioonide koledused, terror ja valepropaganda, jäi äraootavale seisukohale. Ja kuigi nende hulgas esines veel tugevasti vanu eelarvamusi ning kodanliknatsionalistlikke meeleolusid, olid nad enamasti ausad inimesed, kes polnud end millegagi määrinud. Nõukogude võimule ilmselt vaenulikke haritlasi oli vähe, sest säärane element oli juba Suure Isamaasõja alguses avalikult fašismi teenistusse astunud ning pages Eesti NSV vabastamiseks peetavate lahingute ajal. Neil õnnestus endaga emigratsiooni kaasa meelitada ka teatavat osa seni ausalt rahvast teeninud intelligentsist, kelles fašistlikul ja natsionalistlikul propagandal oli õnnestunud luua täiesti väär ettekujutus nõukogude võimu poliitikast vabastatud rajoonides.

Kommunistlik Partei ruttas abistama oma rahvale truuks jäänud intelligentsi, selgitades talle toimuva võitluse ja nõukogude võimu poliitika olemust, virgutades haritlasi ning tõmmates neid majanduslikule ja kultuurilisele ülesehitustööle. Linnades ja maakondades organiseeriti intelligentsi koosolekuid. Tõsi küll, esialgu polnud need arvukad ning osavõtjate aktiivsus jättis palju soovida. Kuid juba märksa aktiivsemalt toimusid ettevalmistused Eesti NSV intelligentsi I kongressiks, mis toimus 1945. aasta jaanuari lõpus.

Kongressil kuulati ära ning arutati läbi Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee poolt esitatud ettekanne «Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis». Partei seadis intelligentsile konkreetsed ülesanded: omandada marksistlik-leninlik teooria, kasvatada elanikkonda nõukogude patriotismi ja NSV Liidu rahvaste vahelise sõpruse vaimus, leppimatult võidelda kodanliku natsionalismi vastu, igati arendada nõukogude kirjandust, kunsti, teadust ning energiliselt aidata rahval teostada sotsialistlike ümberkujundusi vabariigis. Kongress pöördus kogu vabariigi intelligentsi poole läkitusega, milles kutsuti kõiki vaimse töö tegijaid aktiivselt täitma neid partei poolt antud ülesandeid.⁶³

See kongress etendas tähtsat osa haritlaskonna poliitilisel aktiveerimisel. Pärast kongressi toimus senini äraootavale seisukohale jäänud haritlaste hulgas märgatav murrang. Teatud osa neist astus agitatsioonikollektiividesse ning hakkas tegema poliitilist selgitustööd elanikkonna hulgas. Paljud vana intelligentsi esindajad asusid õppima marksismi-leninismi õhtuülikoolides, loengutest osavõtt suurenes märgatavalt.

Marksismi-leninismi õhtuülikoolid Tallinnas ja Tartus, parteikoolid maakondades ning poliitkoolid ja poliitringid aitasid intelligentsile tõhu-

⁶³ Eesti NSV intelligentsi esimese kongressi läkitus eesti intelligentsile. «Eesti Bolševik» 1945, nr. 2, lk. 88–94; vt. ka I. Käbin, Tööst haritlaskonna hulgas. Sealsamas, lk. 95–99.

salt kaasa marksistlik-leninliku teooria omandamisel. Parteiorganisatsioonide poolt tehtav poliitiline kasvatustöö muutus iga aastaga üha ulatuslikumaks. 1947. aastal näiteks õppis marksismi-leninismi õhtuülikoolides juba ligemale 2000 inimest, 118 poliitkoolis oli 3100 kuulajat (nende hulgas 2500 parteitut), 880 poliitringis õppis ligemale 15 000 inimest (nende hulgas 11 500 parteitut); suur hulk õppis marksismi-leninismi iseseisvalt.⁶⁴ Suurem osa Eesti intelligentsist — kõrgemate õppeasutuste õppejõud, kooliõpetajad, teaduslikud töötajad, loominguliste liitude, kirjastuste, ajalehtede ning ajakirjade toimetuste ja raadio töötajad, insenerid, tehnikud jne. — omandas marksistlik-leninlikku teooriat. See tõstis suuresti intelligentsi poliitilist teadlikkust ja aitas tõhusalt kaasa tema ümberkasvatamisele, vaatamata parteiharidussüsteemis isikukultuse õitseajal esinenud iseloomulike puudustele — kaasaja põhiprobleemidest minevikku taandumisele, talmudismile ja tuupimisele, majandusteooria ja konkreetse ökonoomika õppimise alahindamisele.

Suurt mõju inimkonna teadvusele üldse, eriti aga kõhklevale ja äraootavale seisukohale jäänud intelligentsi teadvusele, avaldas nõukogude rahva otsustav võit Suures Isamaasõjas ning rahvademokraatliku korra kehtestamine reas Euroopa ja Aasia maades. Need maailma ajaloo seisukohalt tähtsad sündmused demonstreerisid kujukalt sotsialistliku süsteemi eelseid, kommunismi ideede võitmatust ning nende üha ulatuslikuma leviku paratamatust.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud igal elualal, sealhulgas ka kultuuririndel, Nõukogude valitsuse igakülgne hoolitsus kultuuri ja teaduse arendamise eest, eriti aga sääraseid fakte, nagu Eesti NSV Teaduste Akadeemia asutamine, eesti nõukogude kirjanduse ja kunsti dekaad Moskvas 1950. aastal, avarate võimaluste andmine intelligentsile oma jõudude rakendamiseks ning paljud teised asjaolud veensid isegi vana haritlaskonna skeptilisemaid esindajaid selles, et Eesti rahva poolt 1940. aastal valitud tee on õige.

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenum, mis toimus 1951. aasta juunis, märkis, et sotsialistliku ülesehitustöö edu on avaldanud mõju Eesti intelligentsi sellele osale, kes oli oma hariduse saanud kodanliku korra ajal. Rõhuv enamik sellest haritlaskonnast toetab nüüd täiel määral nõukogude võimu, töötab ausalt nõukogude riigi heaks ning võtab aktiivselt osa kommunismi ülesehitamisest.

Kultuurirevolutsiooni teostamisel etendas suurt osa kultuurhariduslik töö, millele Eestimaa Kommunistlik Partei nõukogude võimu aastail tõmbas kaasa kümneid tuhandeid inimesi.

Kodanlik võim oli töötajate initsiatiivi igati pidurdada püüdnud. Näiteks koosolekute läbiviimiseks ja kunstilise isetegevuse õhtute korraldamiseks nõuti Pätsi-Laidoneri valitsemise ajal politseiprefekti luba. Kui Tallinna töölised 1939. aastal kavatsesid korraldada avaliku õhtu Oktoobri-revolutsiooni 22. aastapäeva tähistamiseks, siis keelas prefekt selle ära.⁶⁵

Pärast töörahva võimuletulekut kõrvaldati kõik takistused ka isetegevusliku kultuuritöö arendamiseks. Juhtiva ja koordineeriva keskusena loodi Rahva Kunstilise Isetegevuse Keskmaja, kes hakkas organiseerima kunstilise isetegevuse ringe, uusi laulukoore, orkestreid, valmistama arvukatel kursustel ette kaadrit nende juhtimiseks jne. 1941. aasta 1. jaanuaril oli vabariigis (ilma koolideta) ligemale 1100 kunstilise isetegevuse ringi ja laulukoori, kokku ligi 20 000 liikmega; sama aasta 1. aprilliks aga oli rin-

⁶⁴ Vt. «Eesti Bolševik» 1947, nr. 13, lk. 45—47.

⁶⁵ ORKA, f. 27, nim. 3, s.-ü. 4236, l. 205.

gide arv tõusnud üle 1660, liikmeid oli neis kokku juba 29 755.⁶⁶ Parimad kunstilise isetegevuse solistid saadeti riigi kulul vilunud laulu- ja muusikapedagoogide juurde õppima. Loodud avarate võimaluste tõttu tõusis rahvahulkade loominguuline aktiivsus järsult. Keskmaja poolt 1941. aasta algul korraldatud nõukogulike laulude loomise võistlusest võeti ennenähtamatult elavalt osa.

Eriti kiires tempos arenes kultuurhariduslik töö sõjajärgseil aastail. Klubide arv kasvas 1940. aastaga võrreldes peaaegu kahekordseks. 1959. aastal töötas vabariigis üle 3300 kunstilise isetegevuse kollektiivi ja nende tegevusest võttis osa üle 46 000 inimese.⁶⁷ Juba rida aastaid esineb edukalt Jaan Tombi nimelise Kultuurimaja isetegevuslik meeskoor, keda juhatab Eesti NSV rahvakunstnik Jüri Variste. Koor on korduvalt esindanud Eesti NSV koorikultuuri üleliidulistel kunstilise isetegevuse ülevaatusel. Hea kuulsuse on omandanud ka J. Tombi nimelise Kultuurimaja, Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalmajanduse Töölise Ametiühingu Tallinna Kultuuribaasi, Tartu Ametiühingute Kultuurimaja ja Otepää Kultuurimaja isetegevuslik teater.

Termiliselt arenes Eestis ka kirjastustegevus. Eesti NSV Kultuuriministeeriumi andmeil on sõjajärgseil aastail Eestis välja antud üle 98 miljoni eksemplari raamatuid. Kodanlikus Eestis väljaantud raamatute keskmine tiraaž oli olnud 1400 eksemplari, Nõukogude Eestis tõusis see 1950. aastal 5372 ja 1958. aastal 6237 eksemplarile.⁶⁸ Ilukirjanduslike teoste tiraažilt, samuti ka ostetavate raamatute hulgalt ühe elaniku kohta oli Eesti NSV 1958. aastal Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu andmeil esimeste hulgas maailmas. 1940. aastal oli Eesti NSV avalikes raamatukogudes 986 000 raamatut, 1950. aastal oli neid 2 424 000 ja 1958. aastal 7 006 000.⁶⁹ Lugejate arv avalikes raamatukogudes kahekordistus juba esimesel sõjajärgsel viisaastakul.

Eesti Riikliku Kirjastuse suureks saavutuseks on teadusliku kommunismi rajajate K. Marxi ja F. Engelsi surematute tööde ning kogu maailma töötajate geniaalse juhi V. I. Lenini teoste väljaandmine eesti keeles. Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee juures asuva Partei Ajaloo Instituudi andmeil on sõjajärgseil aastail V. I. Lenini töödest eesti keeles ilmunud üle 100 väljaande, kogutiraažiga ligemale miljon eksemplari.

Kommunistlik Partei hoolitseb väsimatult ka perioodiliste väljaannete eest. 1940. aastal ilmus Eestis 18 ajalehte,⁷⁰ 1958. aastal aga anti vabariigi välja 68 ajalehte, neist eestikeelseid 56.⁷¹

V. I. Lenin omistas suurt tähtsust kinokunstile kui tõhusale poliitilise, teadusliku ja kunstilise propaganda vahendile. Eesti NSV-s on kino omandanud kindla koha töötajate igapäevases elus. 1940. aastal oli Eesti NSV-s 56 kinoseadeldist, 1950. aastal tõusis nende arv 207-le, 1958. aastal 312-le. Kui 1945. aastal külastas vabariigis kinoetendusi 4,5 miljonit vaatajat, siis 1958. aastal oli kinokülastajate arv juba 21 miljonit,⁷² s. o. iga vabariigi kodanik vaatab aastas vähemalt 17—18 filmi, arvestamata televisiooni-saadetes nähtuid.

Marksismi-leninismi ideede propageerimisel ning igakülgselt arenenud ja kultuursete kommunismiehitajate kasvatamisel etendab suurt osa raa-

⁶⁶ ОРКА, f. R-28, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1.

⁶⁷ Ежегодник БСЭ 1959, lk. 190.

⁶⁸ Nõukogude Eesti raamat 1940—1954. Koondbibliograafia. Tallinn, 1956, lk. 8; Народное хозяйство СССР в 1958 году, lk. 873.

⁶⁹ Народное хозяйство СССР в 1958 году, lk. 856 ja 857.

⁷⁰ Eesti NSV rahvamajandus, lk. 283.

⁷¹ Ежегодник БСЭ 1959, lk. 190.

⁷² Народное хозяйство СССР в 1958 году, lk. 868 ja 869.

dio. Raadiokuulajate hulk Eesti NSV-s kasvab järjest. Sõjajärgseil aastail on ehitatud võimas vabariiklik raadiojaam ja raadiomaja, mida loetakse üheks paremaks Nõukogude Liidus. 1958. aastaks oli linnade raadiofiitseeerimine põhiliselt lõpule viidud. Väga harva võib nüüd linnas kohata korterit, kus poleks raadiovastuvõtjat või -kuuldepunkti. Maal oli 1958. aasta alguses 63 000 raadiovastuvõtjat ja translatsioonipunkti. Kolhooside oma jõududega oli selleks ajaks ehitatud 70 kolhoosis raadiosõlm.⁷³

1955. aastal asus tööle Tallinna televisioonikeskus. Vastavalt NLKP XX kongressi juhenditele on asutud releeliinide loomisele, mis võimaldavad saatekavade vahetamist NSV Liidu televisioonistuudiate vahel. On juba valminud releeliin Tallinna—Leningradi ja valmimas Tallinna—Riia vahel. Kavas on Tallinn releeliini abil ühendada ka Vilniuse ja Minskiga.

Sõjajärgsetel aastatel kindlustus sotsialistliku realismi meetod eesti nõukogude kirjanduses ja kunstis, mis seostusid üha kindlamalt klassideta ühiskonna ehitamise praktikaga, kajastades rahvahulkade tegevust Kommunistliku Partei poolt seatud ülesannete lahendamisel, ühiskonna revolutsioonilisel ümberkorraldamisel. Selle asjaoluga seletub ka kirjanduse ja kunsti põhitemaatika kõnesoleval perioodil: aina enam hakatakse kajastama vabariigi palet ümberkujundavat rahulikku tööd, näitama uusi ühiskondlikke suhteid ja nõukogude inimese uusi iseloomujooni. Kapitalistliku maailma katsed ajalooratast tagasi pöörata, või vähemalt pidurdadagi Eesti rahva edasilikumist teel kommunismile, saavad meie kunstimeistritelt üha teravamaid vastulööke. Ilmub ikka rohkem teoseid, mis paljastavad imperialismi palet, näitavad, et ta on määratud hukkamisele, ning samal ajal tõstavad esile töötajate revolutsioonilist võitlust. Sotsialistlikud ümberkujundused ning säilinud kapitalistliku elemendi, eriti kulakluse likvideerimine leiavad kirjanduses ja kunstis kõige elavamalt vastukaja.

Kuid mitte kõik meie kultuurimeistrid ei suutnud ühtemoodi ruttu leida õiget teed; mõnelgi neist kulus tükk aega, enne kui ta suutis mõista toimivate sündmuste olemust. Esimestel sõjajärgsetel aastatel ei olnud veel kaugeltki üle saadud apoliitilisusest ning vabanetud formalismist. Teatrite repertuaaris puudus kindel ideeline suund. Kaasaegne nõukogude temaatika oli kunstis ja kirjanduses nõrgalt esindatud. Mõnikord võis kultuurimeistrite suust kuulda väiteid, et rahvas polevat kunsti mõistmiseks veel küps. Sellega püüti õigustada ideelagedust ja apoliitilisust kunstis. Need kahjulikud nähtused ideoloogilises elus põhjustasid aeg-ajalt üksikute ideetute ja väärade teoste ilmumist, üksikud kultuuritegelased tegid katset takistada sügavalt parteiliste, hiljem avalikkuse poolt kõrge hinnangu saanud eesti nõukogude kunstiteoste trükis ilmumist ja teatrites lavastamist.

Otsustavat osa võitluses nende negatiivsete nähtuste vastu etendasid ÜK(b)P Keskkomitee otsused ideoloogilistes küsimustes. («Ajakirjadest «Zvezda» ja «Leningrad», «Draamateatrite repertuaarist ja selle parandamise abinõudest» ning «Kinofilmist «Suur sõprus»»). Need otsused aitasid tõsta Nõukogude Eesti kirjanduse ja kunsti kommunistlikku ideelisust.

Just pärast neid otsuseid kirjutati säärased kõrge kunstitasemega ja oma ideeliselt sisult väga väärtuslikud teosed nagu A. Jakobsoni «Võitlus rindejooneta» ja «Kaks leeri», H. Leberechti «Valgus Koordis» ja rida teisi. Muusikakriitika on märkinud, et eesti muusikateatri ajaloos pole veel olnud perioodi, mis uudisloomingu poolest oleks olnud nii rikas nagu ÜK(b)P Keskkomitee otsusele muusikaküsimustes järgnenud aastad. Aja-

⁷³ О. Рупский, За дальнейшее развитие радио в Советской Эстонии. «Советская Эстония» 7 мая 1958.

vahemikus 1949—1956 loodi meil 6 ooperit, 2 balletti ja 2 muusikalist komöödiat, kusjuures rõhuv enamik neist käsitles nõukogude teemasid. Iseloomustav on, et nõukogude ajal, eriti pärast ÜK(b)P Keskkomitee otsuste avaldamist ideoloogilistes küsimustes, kirjutasi eesti heliloojad muusikateatrite jaoks peaaegu sama palju teoseid kui oli kirjutatud kogu nõukogude võimu taaskehtestamisele eelnenud perioodil.⁷⁴

Viiekümnendate aastate alguseks oli põhiline osa meie kultuurimeistritest kindlalt asunud sotsialistliku realismi teele. Kirjanduse ja kunsti üldjooneks sai sotsialistlik realism, mis juurdus kultuurimeistrite loomingu- lise meetodina. Selles on suuri teeneid Kommunistlikul Parteil, kes alati kaitseb parteilisuse põhimõtet, püüdes seda ellu rakendada võimalikult täielikult ja terviklikult, nagu õpetas V. I. Lenin.

1956. ja 1957. aastal püüdsid küll üksikud meie kultuuritegelased, kes ei mõistnud J. V. Stalini isiku kultuse kriitika parteilist iseloomu ning sat- tusid sellega seoses kodanlikus ajakirjanduses ja propagandas tehtava Nõukogude-vastase laimukampaania mõju alla, revideerida kirjanduse ja kunsti parteilise juhtimise põhimõtet. Võis märgata püüet ühel või teisel kujul elustada «ühtse voolu» ja «kunst kunsti pärast» kontseptsioone. Dogmatismivastase võitluse ja isikukultuse tagajärgede likvideerimise eest peetava võitluse lipu all esines katseid revideerida leninlikku õpetust rahvusliku kultuuri loosungist, püüdeid idealiseerida kodanliku Eesti aeg- set reaktsioonilist kultuurielu. Rahvusvabariigi tingimustes võtsid säära- sed väljaastumised paratamatult natsionalistliku värvingu. Ilmusid ka üksikud kirjandusteosed, mis moonutasid Nõukogude tegelikkust, tirides elu väärnähtusi esiplaanile tugevasti liialdatud kujul ning vältides seda põhilist, otsustavat ja positiivset, mida Eesti rahvas nõukogude võimu aas- tail on kätte võitnud.

Kogu Eesti avalikkus, selle hulgas ka loov intelligents, astus otsusta- valt kirjanduse ja kunsti parteilise juhtimise printsiibi revideerimise püüete vastu ning kaitses nende ideelist puhtust.

1956. aasta oktoobris toimunud Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumil, kus arutati NLKP XX kongressi poolt ideoloogilistes küsimustes vastuvõetud otsuste täitmise tulemusi, anti vastulöök katsetele revideerida partei poliitikat kultuurilise ülesehitustöö küsimustes. Pleenum kutsus kunstimeistreid leppimatule võitlusele kodanliku ideoloogia aval- duste vastu ning pöörama suuremat tähelepanu rahvaste sõpruse propa- geerimisele, elanikkonna internatsionaalsele kasvatamisele ning otsusta- valt parandama kogu ideoloogilist tööd.

Suurt mõju kirjanduse ja kunsti arengule avaldasid NLKP Keskkomi- tee esimese sekretäri N. S. Hruštšovi esinemised kirjanikele, kunstnikele ja heliloojatele korraldatud vastuvõtul 1957. aasta mais ning parteiaktiivi koosolekul sama aasta juulis. N. S. Hruštšov kutsus üles tugevdama kir- janduse ja kunsti sidemeid rahva eluga ning määras täpselt ja selgelt nõu- kogude kirjanduse ja kunsti ülesanded sotsialistliku ühiskonna praegusel arenguetapil. Eesti loov intelligents võttis need näpunäited omaks kui võitlusülesanded.

Eesti nõukogude kirjanduse ajalugu kinnitab kujukalt seda fakti, et kirjanduslik looming ja võitlus kommunismi ideede eest on Eestis nüüdsest peale lahutamatu seotud. Oma üleskutses Eesti NSV Kirjanike Liidu IV kongressile, mis toimus 1958. aasta lõpul, märkis Eestimaa Kommunist-liku Partei Keskkomitee: «Eesti kirjanike paremad teosed on etendanud

⁷⁴ С. Миловский, Оперное и балетное творчество. Музыка Советской Эстонии. Таллин, 1956, lk. 20.

suurt osa töötajate kommunistlikul kasvatusel ja uue inimese kujundamisel, nad on õigusega võitnud lugejaskonna ulatusliku tunnustuse.»⁷⁵

Tuleb alla kriipsutada, et sotsialistliku realismi teel arenedes on eesti nõukogude kirjandus tihedasti seotud mineviku kirjanduse demokraatlike ja sotsialistlike traditsioonidega, et tal on sügavad rahvuslikud juured ning et ta kajastab eesti rahva rahvuslikku omapära. Eriti on seda märgata J. Smuuli, A. Hindi, D. Vaarandi, R. Sirge ja rea teiste kirjanike loominguks, kelle teosed kajastavad eesti rahva psüühika iseärasusi, rõhutavad tema positiivseid iseloomujooni — visa töötahet, loomulikku huumorit, optimismi, vabadusearmastust ja mehisust.

Õigesti elu kajastades on meie kirjanike looming võitnud endale lugejaskonna ka väljaspool eesti keele levikupiire; ta on muutunud suure paljurahvuselise nõukogude kirjanduse lahutamatuks osaks. Eesti NSV Raamatupalati andmeil anti ajavahemikus 1945—1957 vene keeles välja 200 eesti kirjanike teost, kogutiraažiga üle 5 846 000 eksemplari. Tõlgituna vene keelde on eesti kirjanike teosed muutunud kättesaadavaks mitte ainult vennasrahvastele NSV Liidus, vaid ka paljudele välismaal. Mittetäielike andmete järgi oli 1958. aasta alguseks välismaal ilmunud eesti kirjanike teoseid 16 keeles, kokku üle 40. Eesti ilukirjanduslike teoste säärasest ulatuslikust levikust ei võinud 20 aastat tagasi olla juttugi.

Nõukogude võimu aastail on tormiliselt arenenud ka eesti muusikakultuur. Meie heliloojad on olnud viljakamad kui kunagi varem, — ainult teatritele on nad loonud terve rea uusi teoseid. Need pole kõik küll ühesuguse väärtusega, kuid säärased ooperid nagu «Tasuleegid» ja «Vabaduse laulik» (helilooja E. Kapp), «Pühajärv» ja «Tormide rand» (helilooja G. Ernesaks), balletid «Kalevipoeg» (helilooja E. Kapp) ja «Tiina» (helilooja L. Auster) on kahtlemata Nõukogude Eesti kultuuri suursaavutusteks ning panuseks paljurahvuselise nõukogude kultuuri varamusse.

Veelgi intensiivsemalt on viimastel aastatel arenenud sümfooniline muusika; ta on muutunud sisukamaks ning vormilt rahvuslikumaks. Kaasaegseid tähtsamaid teemasid käsitledes püüavad heliloojad oma töödes saavutada suurt meloodilisust ja väljendusrikkust, tõetruudust ja lihtsust.⁷⁶ Vanemate heliloojate kõrval on hakanud eredalt välja paistma rida noori andekaid heliloojaid (A. Garšnek, E. Mägi, G. Podelski, E. Tamberg jt.).

Tõeliselt rahvaliku iseloomu on nõukogude võimu aastail omandanud koorikultuur. Koorilaul on muutunud isetegevusliku kunsti kõige massilisemaks vormiks. Vabariigi kõigis rajoonides, peaaegu kõigis ettevõtetes ja igas kolhoosis on organiseeritud laulukoorid. Lauulupeod on saanud meie kultuurielu lahutamatuks osaks. Rajoonide ja linnade laulupäevi korraldatakse iga aasta, iga viie aasta tagant aga toimuvad Nõukogude Eesti üldlaulupeod, mis on kujunenud tõelisteks üldrahvalikeks peopäevadeks ning rahvakunsti ülevaatusteks. Nende populaarsusest ja rahvalikkusest tunnistab seegi, et viimasel üldlaulupeol, mis toimus 1955. aastal, oli ainult esinejaid juba 30 000. Meie üldlaulupeod on suurt tähelepanu äranud ning sooja osavõtu leidnud ka vennasrahvaste peres. Selle tulemusena on laulupidude korraldamise traditsioon meilt levimas ka teiste NSV Liidu rahvaste hulka.

Eesti kõrgest koorikultuurist annab tunnistust ka suur populaarsus, mille Nõukogude Liidus on võitnud meie Riiklik Akadeemiline Meeskoor. Samuti edukalt toimus selle koori kontsertreis Tšehhoslovakkiasse.

⁷⁵ «Rahva Hääl» 19. detš. 1958.

⁷⁶ Э. Капп, Музыкальная культура Эстонской ССР на подъеме. Музыка Советской Эстонии, Таллин, 1956, lk. 8.

Ka Eesti teatrid on sotsialistliku realismi põhimõtete omandamisel saavutanud märkimisväärseid tulemusi. Nende lavastuste menu vaatajaskonnas on pidevalt suurenenud. Sellest kõneleb teatriite külastatavuse kasvigi. 1938/39. aasta teatrihooajal külastas Eesti teatreid 671 000 vaatajat (mis oli kodanliku Eesti jaoks rekordarvuks), 1949/50. aasta teatrihooajal oli külastajaid juba 783 000, viimastel aastatel aga on nende arv tõusnud üle ühe miljoni.⁷⁷

Eesti nõukogude teater on arenenud pidevalt nõukogude vennasvabariikide teatritega loomingulisi kogemusi vahetades. Eesti näitlejad on korduvalt demonstreerinud oma loomingulisi saavutusi väljaspool vabariigi piire, esinedes eesti kirjanduse ja kunsti dekaadil Moskvas 1950. ja 1956. aastal ja andes külalisetendusi Leningradis, Kiievis, Riias ning teistes linnades. Viimastel aastatel on välja kujunenud suurepärane ja viljastav traditsioon — teatrikevadete korraldamine. Need vabariikidevahelised teatripidustused rikastavad teatritöötajaid uute kogemustega, stimuleerivad neid loomingulistele otsinguile, tugevdavad nõukogude rahvaste sõprust ja kultuurisidemete arenemist.

Nõukogude võimu aastail on intensiivselt arenenud ka meie kujutatav kunst. Talle on üha sügavamini omaks saanud parteilisuse ja rahvalikkuse ideed. Üha sagedamini on ta hakanud kujutama oma kodumaa sotsialistliku ümberkujundamise eest võitlevat tööinimest, kutsudes teda kommunismi võidu nimel uutele kangelasistegudele. Suure sammu edasi on teinud ka meie rakendus kunst.

Eesti nõukogude kirjanduse ja kunsti edusammud pole väikesed. Kuid Eesti kultuurimeistrid peavad kahtlemata veelgi rohkem kaasa aitama kommunistliku ülesehitustöö praktikale. «Kirjanduse, teatri, kino ja muusika alal töötajad, skulptorid ja maalikunstnikud,» rääkis N. S. Hruštšov NLKP XXI kongressil, «peavad veelgi tõstma oma loomingu ideelist ja kunstilist taset, olema ka edaspidi partei ja riigi aktiivseteks abilisteks töötajate kommunistlikul kasvatamisel, kommunistliku moraali printsiipide propageerimisel, paljurahvuselise sotsialistliku kultuuri arendamisel ja hea esteetilise maitse kujundamisel.»⁷⁸

Nõukogude võimu aastail on Eestis loodud soodsad tingimused ka teaduse arenguks.

Kodanlikus Eestis tehti teaduslikku tööd vaid kõrgemates õppeasutustes ja see toimus õppetöö kõrval. Eesti Teaduste Akadeemia loomine kolmekümnendatel aastatel ei avaldanud mingit märgatavat mõju teaduse arengule. Teaduslik töö toimus neil aastail koordineerimatult ning plaanitult. Selleks eraldatud vahendid olid äärmiselt nigelad. Suur osa teadlaste jõupingutustest kodanlikus Eestis oli suunatud valitseva kodanliknatsionalistliku ideoloogia tugevdamisele, olles seega vastuolus töötajate huvidega.

Nõukogude võim rajas Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Selle koosseisus töötab praegu üle 1300 inimese, sealhulgas ligi 500 teaduslikku töötajat.

Kommunistlik Partei on aidanud vanadel teadlastel vabaneda kodanliku ideoloogia mõju alt ning asuda marksismi-leninismi positsioonidele. Samal ajal toimus intensiivne noore teadlaste kaadri ettevalmistamine. On huvitav märkida, et meie Teaduste Akadeemia teadusliku kraadiga töötajatest on ainult 7—8% saanud oma kraadi enne akadeemia asutamist.

⁷⁷ Eesti NSV ajalugu (kõige vanemast ajast tänapäevani), lk. 582—584; Народное хозяйство СССР в 1958 году, lk. 866.

⁷⁸ N. S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile 27. jaanuaril 1959. Tallinn, 1959, lk. 60.

Nõukogude Eesti teadlaste jõupingutused on suunatud kõigepealt nende ülesannete lahendamisele, mis on seotud rahvamajanduse ja kultuuri arendamise pakiliste vajadustega.

Palju tähelepanu pööratakse vabariigi tähtsaima maavara — põlevkivi — kompleksse ning ratsionaalse kasutamise probleemile. Põlevkivitöötlemise uue, progressiivse tehnoloogia väljatöötamisel, kõrge kalorsusega gaasi, vedelkütuste ja väärtuslike keemiliste toorainete saamisel ning põlevkivituha kasutamisel odavate ehitusmaterjalide tootmiseks on meie vabariigi teadlased saavutanud tulemusi, millede tähtsus ületab kaugelt vabariigi piirid. Tsemendita ehitusmaterjal silikaat, mida toodetakse tehnikakandidaat J. Hindi juhendamisel väljatöötatud meetodil, leiab üha laiemat kasutamist nii NSV Liidus kui ka välismaal. On välja töötatud vabariigi elektrienergia bilanss 1972. aastani ning uuritakse ka rahvamajanduse elektrifitseerimisega seotud küsimusi. Energeetika Instituudi teaduslikud töötajad võtavad Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemiku, Stalini preemia laureaadi J. Heili juhendamisel osa üleliidulise probleemi «Energiasüsteemide arendamise ning ühtseks energiasüsteemiks ühendamise teaduslikud alused» läbitöötamisest. Silmapaistvat ning ka väljaspool vabariiki tähelepanu äratanud edu on saavutatud ehitusmehhaanika (ENSV TA korrespondeeriv liige N. Alumäe ja tema koolkond), regionaalse geoloogia (ENSV TA akadeemik K. Orviku) ja tahkete kehade luminesentsi (ENSV TA akadeemik F. Klement jt.) alal.

Põllumajanduse valdkonnas on laialdasemat tähelepanu äratanud tulemusi saavutatud muldade uurimisel, nende agronoomilisel iseloomustamisel ja põldude väetamise paremate meetodite väljaselgitamisel. Vähetootlikele looduslikele heinamaadele ja põllumajanduslikult mittesobivatele aladele pikaajaliste kultuurkarjamaade rajamisvõimaluste uurimisel ning nende kasutamise meetodika väljatöötamisel saavutatud edu eest, mille tulemusena lühikese aja jooksul rajati Eestis üle 50 000 hektari kultuurkarjamaid, autasustati NSV Liidu Teaduste Akadeemia korrespondeerivat liiget, Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemikut J. Eichfeldi Üleliidulise Põllumajandusnäituse suure kuldmedaliga. Selle töö tulemusi kasutavad ka Eesti naabruses asuvad vennasvabariigid.

Olulisi tulemusi on saavutatud ka lutserni, valge mesika ning viimastel aastatel maisi kasutamise agrotehnika väljaselgitamisel, veise-, sea- ja linnutõugude parandamisel ning põllumajanduslike masinate kohandamisel Eesti NSV oludele.

Zoologia ja Botaanika Instituut, mida juhivad Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemik H. Haberman, võtab silmapaistva eduga osa lindude ja kalade rände ning teiste rahvusvahelise tähtsusega probleemide uurimisest omal alal. Märkida tuleb ka mitmeid instituudis valminud ning trükkis ilmunud kapitaalseid töid zoologia ja botaanika alalt, nende hulgas «Eesti NSV floora» kolm esimest köidet ja «Eesti NSV imetajad».

Tähesüsteemide arengu, metagalaktika ja kosmoloogia küsimuste uurimisel on Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemikud G. Naan ja A. Kipper, professor H. Keres jt. saavutanud tulemusi, mis on leidnud tunnustamist laialdastes teadlaste ringkondades, ning mille tulemusena Tartu on nõukogude võimu aastail kujunenud tähtsaks astronoomiateaduse keskuseks. Pole kahtlust, et praegu Tartu lähedale ehitatava suure ajakohase observatooriumi valmimine soodustab sellealast uurimistööd veelgi.

Meie arstiteadlaste peamine tähelepanu on suunatud tööhügieeni ja kutsehaiguste, samuti tuberkuloosi ja reumatismi ning nende ravimeetodite uurimisele. Et tuberkuloosi haigestumine Nõukogude Eestis kodanliku diktatuuri perioodiga võrreldes on vähenenud kahekordselt, suremus

tuberkuloosi aga veel palju enam, selles on teeneid ka meie arstiteadlastel, kellele uurimistööd on andnud kõigiti positiivseid tulemusi.

Ühekõitelise «Eesti NSV ajaloo», kolmekõitelise «Eesti NSV ajaloo» esimese köite, suurteose «Eesti rahvarõivaid», mitme köite «Eesti rahvalaule viisidega», ENSV TA korrespondeerivate liikmete A. Veimeri «Eesti NVS sotsialistlik industrialiseerimine ja R. Antonsi «Agraarsuhted kodanlikus Eestis», ENSV TA akadeemiku J. Saadi «Eesti bolševikud Oktoobri-revolutsiooni päevil» ning mitmete teiste, aastaraamatute ja arvukate koguteoste, samuti rea kommenteeritud allikapublikatsioonide, nende hulgas kolm köidet «Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetust», trükkis ilmumine ning paljude uurimuste trükivalmis saamine räägib sellest, et ka meie ühiskonnateadlased on saavutanud kõigiti hinnatavaid tulemusi. Erilist märkimist aga väärib Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemiku, Eesti NSV teenelise teadlase H. Moora juhtimisel valminud arheoloogide, antropoloogide, lingvistide ja etnograafide kollektiivne uurimus «Eesti rahva etnilisest ajaloost», mis 1959. aastal sai Nõukogude Eesti preemia ning äratas tähelepanu ka väljaspool Nõukogude Liitu.

Võime kokkuvõttes märkida, et Nõukogude Eesti teadlastest on kujunenud vääriline võitlussalk meie vennasvabariikide teadlaste ühises võitlusrindes, kelle kõik jõupingutused on suunatud sellele, et abistada rahvast kommunismi materiaalse ja tehnilise baasi loomisel ning aidata kaasa sotsialistliku ideoloogia tugevdamisele.⁷⁹ Seda oma põhiülesannet täidavad Eesti NSV teadlased tunnustust vääriava eduga.

*

Kultuurirevolutsiooni iseloomustab mitte ainult rahvamajanduse tormiline areng, kogu rahva kultuurilise taseme tõus ning sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri õitselepuhkemine, mis praegusel arenguetapil on inimkonna suurimaks saavutuseks kultuuri alal, vaid ka kõigi sotsialistliku ühiskonna liikmete kui uue ideoloogia ja moraali kandjate kommunistliku teadlikkuse kasv.

Kommunismi ideede moraalne mõju avaldub kõige laiemate rahvahulkade teadlikult aktiivses osavõtus uuest elust, nende püüdluses olla kasulik ühiskonnale, luua talle uusi materiaalseid ja kultuurilisi väärtusi ning viia kommunism täielikule võidule. See väljendub ka Eesti töörahva tööalase aktiivsuse üha suurenevas kasvus. Nõukogude Eesti tööliklass on kõigil sõjajärgseil aastail ületanud vabariigi rahvamajanduse arendamise plaani. Esimese sõjajärgse viisaastaku ülesanded tööstuse alal täideti 3 aasta ja 7 kuuga. Tööstustoodangu tase, mis oli NLKP XIX kongressi direktiivides ette nähtud aastaiks 1951—1955, saavutati vabariigis 3 aasta ja 11 kuuga. Seitseaastaku esimese aasta plaan on täidetud 105-protsendiliselt.

Kolhoosikord on äratanud ka talurahva hulkade enneolematu tööalase ja poliitilise aktiivsuse. Vabariigis on saavutatud tõsist edu põllumajandussaaduste tootmise laiendamises, karja suurendamises ja tema produktiivsuse tõstmises.

Kodanlikus ühiskonnas polnud töötajad tootmise ratsionaliseerimisest, leiutamistest jms. huvitatud, sest see oleks süvendanud tööpuudust. Hoo pis vastupidi! Näiteks Tartu tööliste keskorganisatsiooni juhid nõudsid

⁷⁹ Vt. ka Kümme aastat Eesti NSV Teaduste Akadeemiat. 1946—1956. Tallinn, 1956; G. N a a n, Teaduste ülesanded ja arenguperspektiivid Nõukogude Eestis. «Eesti Kommunist» 1958, nr. 1, lk. 41—50.

oma kirjas valitsusele 1939. aasta novembris, et «igasuguse tööstuse tootmise ratsionaliseerimine tuleb lõpetada».⁸⁰

Sotsialistlikus korras on sellelgi alal pilt hoopis teine; siin on töötajad kõige vahetumalt huvitatud tootlikkuse tõstmisest, tootmise ratsionaliseerimisest ning majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö tempo kiirendamisest, sest kõik see kergendab nende tööd ja parandab elujärge. See pärast võtavad nad üha ulatuslikumalt osa ratsionaliseerimisest ja leuitustegevusest. 1946. aastal näiteks juurutati meie vabariigi tööstuses 486 ratsionaliseerimisetepanekut, 1950. aastal tõusis juurutatud ettepanekute arv 4312-le ja 1955. aastal 11 465-le.⁸¹ N. S. Hruštšovi ettekande «NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965» teeside arutamise kujunes tõeliselt üldrahvalikuks ürituseks, mille puhul koostolekul, raadios ja televisioonisaadetes sõna võttis ligemale 16 000 inimest. Seoses sellega avaldasid vabariiklikud ajalehed, raadio- ja televisioonisaatjad üle 2300 kirja, mis olid saabunud töölistelt, kolhoosnikelt ja intelligenti esindajailt, kes tegid palju ettepanekuid töö edasiseks parandamiseks ning rahvamajanduse ja kultuuri jõudsamaks arendamiseks.⁸²

N. S. Hruštšovi ettekande teeside arutamine näitas, et Eesti rahvas kiidab heaks ja toetab üksmeelselt partei grandioosset plaani kommunismi ülesehitamiseks ning et ta on eluliselt huvitatud seitseaastaku plaani võimalikult kiirest täitmisest.

NLKP XXI kongressi ettevalmistamise ajal algas Nõukogude Liidus kommunistliku töö brigaadide loomine, mis on nõukogude inimeste loova initsiatiivi eredaks väljenduseks. Eesti NSV-s sai esimesena kommunistliku töö brigaadi nimetuse kommunist Taalbergi juhitud brigaad, kes töötab Kukruse kaevanduses. Käesoleva aasta märtsis oli vabariigis üle 2000 kollektiivi, nende hulgas terved ettevõtted, kes võitlesid kommunistliku töö kollektiivi nimetuse saamise eest. Enam kui 200 brigaadile ja 160 üksiktöötajale on see kõrge nimetus juba antud.

Eesti rahva huvid ja eesmärgid langevad ühte NSV Liidu kõigi rahvaste huvide ja eesmärkidega, milleks on kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Ning kui ühes või teises tööloigis on vaja ühiseid jõupingutusi, siis tullakse viivitamatult üksteisele appi. Kui partei näiteks kutsus nõukogude rahvast uudis- ja jäätmaade ülesharimisele, siis järgnesid sellele ka paljud Eesti noormehed ja neid, kes sõitsid uudismaadele, osa neist jäi alatiselt elama NSV Liidu idarajoonidesse. Elavalt reageerisid Eesti noormehed ka üleskutsele minna tööle Donbassi kaevandustesse.

Kuuludes NSV Liidu kõrgeima riigivõimuorgani NSV Liidu Ülemnõukogu koosseisu, võtavad eesti rahva esindajad koos teiste nõukogude rahvaste poolt valitutega osa meie suure ühise riigi valitsemisest, otsustades tähtsamaid riiklikke küsimusi. Kuid peale selle kuuluvad paljud eestlased ka nõukogude vennasvabariikide töörahva saadikute nõukogude koosseisu. 1959. aastal näiteks oli niisuguseid 796 inimest.⁸³

Eesti rahva eesmärkide ja huvide ühtlängemine NSV Liidu kõigi teiste rahvaste huvidega aitab kaasa nende omavahelise sõpruse ning moraalse ja poliitilise ühtsuse pidevale tugevnemisele.

Töörahva hulkade tihedamat lähenemist ja vennalikku ühtsust soodustab ka vene keele oskuse üha laialdasem levik. Võib märkida, et Nõukogude

⁸⁰ ORKA, f. 31, nim. 4, s.-ü. 981, l. 64.

⁸¹ Tallinn. Andmete kogumik, Tallinn, 1957, lk. 100.

⁸² Eestimaa KP Keskkomitee esimese sekretäri sm. I. Käbini ettekanne Eestimaa KP XI kongressil. «Rahva Hääl» 9. jaan. 1959.

⁸³ Состав депутатов Верховных Советов союзных, автономных республик и местных Советов депутатов трудящихся 1959 г. Москва, 1959.

Eestis on töötajate hulgas saavutanud vene keele õppimisel suurt edu. See on ka tunduvalt kaasa aidanud eesti rahva vaimsele kasvule, sest vene keele vahendusel mis NSV Liidus on rahvastevaheliseks keeleks, sotsialistliku kultuuri arenemise võimsaks vahendiks, omandab meie rahvas NSV Liidu teiste rahvaste kultuuriväärtusi ning levitab oma kultuurisaa- vutusi väljapoole Eesti piire.

Minevikus, kapitalismi ajal, lõhestasid Eesti rahvast klassivastuolud. Ekspluataatorlike klasside ja ekspuateritavate töörahva hulkade vahel toimus äge klassivõitlus, mis aeg-ajalt kasvas avalikeks relvastatud kokkupõrgeteks.

Sotsialismi võiduga ja kapitalistlike elementide likvideerimisega on Nõukogude Eestis alatiseks kadunud pind sotsiaalseks vaenuks rahva seas. Eesti NSV-sse on jäänud tööliklass, kes tänu oma kangelaslikule võitlusele vabanes ekspuaterimisest, ning kes on Eesti rahva juhtivaks tuumikuks võitluses kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest. Ka Eesti töötav talurahvas on vabanenud ekspuaterimisest ning rajab oma hea-olu kollektiivsele tööle ja tootmisvahendite kollektiivsele omandusele; temagi on muutunud aktiivseks kommunismiehitajaks. Koos tööliklassi ja kolhoositalurahvaga teenib ustavalt kommunismiüritust ka meie intelligents, kelle huvid ühtivad nüüd tööliste ja talurahva huvidega. Kunagis- test klassierinevustest tingitud vastuolud tööliste ja talupoegade, samuti nende ja intelligenti vahel, on kadumas. Kogu Eesti rahva — tööliste, kolhoosnikute ja haritlaskonna — põhihuvideks langevad nüüd täielikult ühte. Moraalse ja poliitilise ühtsuse ning ühise sotsialistliku tegevuse läbi ühen- datuina taotleavad nad üht ja sama eesmärki — jõudumööda kaasa aidata kommunistlikus ülesehitustöös.

Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist Eestis ja Eesti NSV astu- mist NSV Liidu koosseisu 1940. aastal jutlustasid kodanliknatsionalistli- kud elemendid eesti rahva ja tema kultuuri venestamisest. Eesti venestami- sest kisab praegu järele jätmata ka eesti valgete emigrantide ladvik, kes oleleb kodanlike riikide tagahoovides.

Väited Eesti venestamisest nõukogude võimu aastail on puhas välja- mõeldis. Nõukogude võimule, kes on loonud enneolematud võimalused rahvuslike kultuuride õitsenguks, on venestamine võõras. Kõik eesti rahva saavutused rahvusliku kultuuri valdkonnas nõukogude võimu aastail kum- mutavad kindlalt valejutu venestamisest. Need saavutused poleks olnud võimalikud, kui Nõukogude Eesti sisult sotsialistlik kultuur poleks oma vormilt olnud sügavalt rahvuslik. Kui oleks loobutud kultuuri rahvuslik- kude vormide arendamisest, kui kultuuri oleks venestatud, siis poleks suu- detud kõige laiemaid rahvahulki kaasa tõmmata kultuurilisele ülesehitus- tööle ega saavutada seda edu, mida Eesti rahvas on nõukogude võimu aastail saavutanud.

Vastupidi, meil on täielik alus väita, et eesti nõukogude kultuur are- nes ja areneb kõigi oma rahvuslike joonte edasise rikastamise ja süven- damise suunas. Täiustub ka eesti keel, mille sõnavara on nõukogude võimu aastail tunduvalt mitmekesisestunud. Üha rohkemaks, sisukamaks ja mitme- kesisemaks on muutunud ja muutub eesti rahvuslik muusika, kunst ja kir- jandus. Eesti nõukogude kultuur on kindlalt seotud rahvusliku kultuuri- pärandi progressiivse osaga, mille ideid ja traditsioone ta arendab ning rikastab.

Sotsialismi ülesehitamise käigus ja kultuurirevolutsiooni eest peetavas võitluses anti tugev hoop natsionalistlikele iganditele. Eesti rahva mää- ratu enamiku teadvuses pühitses võitu kõigi rasside ja rahvaste üheõigus- likkuse, sotsialistlike maade rahvaste sõpruse ja proletarise internatsio- nalismi ideoloogia. Sellele aitas tunduvalt kaasa vene ja teiste nõu-

kogude rahvaste abi Eesti rahvale võitluses, mida ta pidas sotsialismi võidu eest.

Kuid natsionalistlikud igandid, mida õhutab imperialistlik propaganda, on visad kaduma; aeg-ajalt avalduvad nad veel üksikute inimeste juures ning Kommunistlikul Parteil tuleb sääraste kodanliku ideoloogia avalduste vastu järjekindlat võitlust pidada.

*

Esitatud ülevaade hariduse tormilisest arengust Eesti NSV-s, uue intelligenti kujunemisest, kogu rahva kultuuritaseme tõstmisest, teaduse ja kirjanduse enneolemata kiirest arengust ning uue, eesti sotsialistliku rahvuse loomisest annavad tunnistust sellest, et vabariigis on nõukogude võimu aastail toimunud sügav kultuurirevolutsioon. Põhijoontes võitis ta juba 50-ndate aastate alguses, s. o. perioodil, millal teostati vabariigi sotsialistlik industrialiseerimine ja saavutas võidu kolhoosikord. Järgnevatel aastatel süvendati teda ja arendati edasi.

Meenutagem siinkohal, et vanematel nõukogude vabariikidel — Vene NFSV-l, Ukraina NSV-l, Valgevene NSV-l, Taga-Kaukaasia ja Kesk-Aasia vabariikidel —, kelledel sotsialismi tuli üles ehitada ning kultuuri-revolutsiooni teostada vaid omal jõul, omamata ka vajalikke kogemusi, kulus selleks 19 aastat visa võitlust ja tööd. See tõsiasi kriipsutab veel kord alla abi suurust, mida meile osutasid vennasvabariigid kõige raske- mail aegadel ja kõige keerukamate ülesannete edukaks täitmiseks.

Üleminek sotsialistlikule ökonomikale rahvamajanduses ja kultuuri-revolutsiooni võit võimaldasid meil järele jõuda NSV Liidu vennasrahvastele nii majanduse kui ka kultuurielu alal ning asuda koos nendega üleminekule sotsialismilt kommunismile. Seejuures aga tuleb märkida, et kultuurirevolutsioonita ei oleks olnud võimalik luua kommunismi materiaalsel tootmisbaasi ega saavutada kultuurilise ja tehnilise taseme tõusu ning laiade rahvahulkade sotsialistliku teadvuse kiirendatud kasvu.

Kultuurirevolutsioon tõi pöördte meile rahva teadvusse ja elusse-olusse, avas kõige laiematele rahvahulkadele juurdepääsu kõigile meie suure kodumaa kultuuririkkustele, andis naistele võimaluse meestega samaväärselt osa võtta riigi-, teaduse- ja kultuurielust, muutis põhjalikult ühiskondlikud, poliitilised ja kultuurialased suhted, lõi eeldused põhilise erinevuse likvideerimiseks vaimse ja füüsilise töö vahel.

Kultuurirevolutsioon purustas vana elulaadi, vanad tavad ja vanad arusaamad. Kui näiteks valitsevad klassid kodanlikus Eestis, nagu ka kogu maailmas, lugesid füüsilist tööd alandavaks ning suhtusid põlgusega inimestesse, kes seda tegid, siis Nõukogudemaal on igasugune töö au sees. Kõige lugupeetavamateks inimesteks on meil need, kes töötavad hästi. Kui varem, kapitalismi ajal, oli tunduv osa ühiskonna liikmeist taotlenud vaid isiklikku heaolu, siis nüüd, nõukogude korra ajal, seab rõhuv enamik esikohale ühiskonna huvid, peab silmas kollektiivi huvisid. Kui varem peeti pühaks ja puutumatuks eraomandit, siis nõukogude ühiskonnas, kus suureraomand on likvideeritud, peetakse pühaks ja puutumatuks ühiskondlikku omandit kui kõigi ühiskonnaliikmete üldise heaolu alust.

Kultuurirevolutsioon Eestis aitas kaasa ka meie rahvusliku kultuuri parimate saavutuste levikule teiste rahvaste hulgas. Kui varem eesti kultuurist väljaspool tema rahvuslikke piire ei teatud peaaegu midagi, siis nüüd tuntakse ja hinnatakse meie kirjanduse ja kunsti silmapaistvamaid saavutusi nii vennasvabariikides kui ka Rahva-Hiinas ja Lääne-Euroopa maades.

Kultuurirevolutsiooni võit avas eesti rahvuslikule kultuurile ka hoopis uued, võrratult avaramad perspektiivid. Innustatuna kommunismi suurtest ideedest ja lahutamatu seotud rahva eluga, aitab eesti nõukogude kultuur kaasa kommunismiehitamise edasistele edusammudele ning kahtlemata rikastab uute väärtustega meie paljurahvuselise nõukogude kultuuri ühist varasalve.

NLKP XXI kongress määras kindlaks kommunismiehitamise edasise programmi Nõukogudemaal ning märkis ära Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi peaülesanded praegustes tingimustes. Kongress näitas, et kogu meie ideoloogiline töö peab arendama välja nõukogude inimeste uusi omadusi, kasvatama neid kollektivismi ja tööarmastuse, ühiskondlike kohustuste mõistmise, sotsialistliku internatsionalismi ja patriotismi, uue ühiskonna kõrgete moraali põhimõtete vaimus, marksismi-leninismi vaimus. Erilist tähelepanu tuleb seejuures pöörata võrsuva põlvkonna kasvatamisele ning leppimatult võidelda kodanliku ideoloogia vastu.

Kultuuri tohutule kasvule ja nõukogude inimeste sotsialistliku teadlikkuse suurele tõusule vaadatuna on meil veel säilinud mõningaid kapitalismi igandeid. Nad avalduvad ebasotsialistlikus suhtumises töösse ja ühiskondlikes kohustustesse, alkoholi kuritarvitamises ja huligaansuses; on säilinud ka religioosseid igandeid. Nende igandite säilimise põhjused peituvad peamiselt ühiskondliku teadvuse mahajäämises ühiskondlikust olemisest. Sotsialism — see on säärane ühiskond, mis K. Marxi sõnade järgi «tekib kapitalistlikust ühiskonnast ja mis järelikult igas suhtes, nii majanduslikus, kõlbelses kui vaimses, kannab veel vana ühiskonna sünnimärki, mille rüpest ta põlvneb».⁸⁴ Igandite säilimist soodustab kodanlik ideoloogia, mis ühel või teisel viisil tungib meile kapitalistlikust maailmast.

Kommunistlik Partei kutsub nõukogude ühiskonna liikmeid üles ning organiseerib neid võtlusele kõigi nende negatiivsete nähtuste vastu, mis takistavad meie liikumist kommunismi poole. Mida aktiivsemalt kogu rahvas võitleb kapitalistliku ühiskonna igandite ja kodanliku ideoloogia vastu, seda kiiremini ehitatakse üles kommunistlik ühiskond.

Seitsme aasta plaani täitmine viib meie ühiskonna kommunismile tunduvalt lähemale. Seitsme aasta jooksul astutakse jälle määratu suur samm rahvamajanduse arenguteel ning luuakse uued, veel avaramad võimalused nõukogude rahva kultuuri uueks tõusuks.

Võib olla veendunud, et nõukogude rahvaste ühtses vennalikus peres saavutab ka eesti rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel uusi võite nii majanduse kui kultuurielul igas valdkonnas.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut

Saabus toimetusse
4. II 1960

⁸⁴ Vt. V. I. Lenin, Teosed, 25. kd., lk. 434.

КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ В ЭСТОНИИ

В. Маамяги,

кандидат исторических наук

Резюме

Культурная революция обязательна для любой страны, встающей на путь социалистического развития, независимо от ее общего культурного уровня. В ходе осуществления культурной революции учитываются местные условия, но как бы ни различались ее задачи и условия, в которых она осуществляется, для ее проведения необходимы диктатура пролетариата и верная марксизму-ленинизму партия рабочего класса, которая сознательно и планомерно организует и направляет народные массы на проведение культурной революции.

В Эстонской ССР в ходе культурной революции решались следующие задачи: 1) задача всемерного развития народного просвещения — начального, среднего, профессионально-технического и высшего образования; 2) задача подготовки новых кадров советской интеллигенции и перевоспитания старой интеллигенции; 3) задача быстрого и целенаправленного развития науки и культуры; 4) задача перевоспитания всего народа в духе социалистической идеологии.

Первая попытка целенаправленного развития социалистической культуры была сделана в Эстонии в 1917—1919 гг., однако в связи с временной реставрацией капитализма этот процесс был приостановлен, и лишь в 1940 г. эстонский народ вновь получил возможность приступить к социалистическому культурному строительству. Решающими годами борьбы за культурную революцию в Эстонии были годы первой послевоенной пятилетки.

Советская власть широко открыла перед народом двери учебных заведений, всемерно заботилась о развитии народного образования. В 1946 г. в ЭССР на просвещение было затрачено 194 млн. руб., в 1950 г. — 314 млн. руб., а в 1960 г. на эти нужды выделено 644,9 млн. руб. Количество учащихся общеобразовательных школ увеличилось со 121 тыс. в 1940/41 г. до 156 тыс. в 1950/51 г. и 178 тыс. в 1959/60 г. В техникумах и других специальных средних учебных заведениях количество учащихся увеличилось в 6 раз, в вузах — в 3 раза. Численность специалистов с высшим и средним образованием, занятых в народном хозяйстве республики, возросла за годы Советской власти в 4 раза. Заслугой советской школы является не только повышение общеобразовательного уровня населения и подготовка большого отряда молодых специалистов, но и воспитание молодого поколения в духе верности идеям коммунизма. Перестройка советской школы на основе закона об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования способствует скорейшему повышению уровня общего и политехнического образования, укрепляет связь школы с жизнью.

Наряду с подготовкой молодых кадров советской интеллигенции Коммунистическая партия упорно боролась за перевоспитание старой интеллигенции и за переход ее на сторону Советской власти. Второй пленум ЦК КП Эстонии, состоявшийся в июне 1951 г., отметил, что успехи социалистического строительства повлияли на мировоззрение той части эстонской интеллигенции, которая получила свое образование еще в условиях буржуазного строя. Подавляющая часть этой интеллигенции всецело поддерживает Советскую власть и честно служит народу.

Большую роль в осуществлении культурной революции сыграла культурно-просветительная работа. Количество клубных учреждений за годы Советской власти почти удвоилось. В 1959 г. в республике существовало свыше 3300 коллективов художественной самодеятельности, в работе которых участвовало более 46 тыс. человек. Целый ряд самодеятельных народных театров и хоров пользуется большим успехом у зрителей. За послевоенные годы в Эстонии издано свыше 98 миллионов экземпляров книг. По величине тиражей произведений художественной литературы, а также по количеству покупаемых населением книг Эстонская ССР находится (соответственно числу населения) на одном из первых мест в мире. В 1940 г. в массовых библиотеках насчитывалось 986 тыс., в 1960 г. — 2424 тыс., а в 1958 г. — уже 7006 тыс. книг. Число читателей в библиотеках удвоилось уже в годы первой послевоенной пятилетки. В 1940 г. в Эстонии издавалось 18 газет, в 1958 г. — 68, из них на эстонском языке 56. Киноустановок в Эстонии в 1940 г. было 56, в 1950 г. — 207, а в 1958 г. — 312. В 1945 г. кинотеатры республики посетило 4,5 миллиона зрителей, в 1958 г. — свыше 21 миллиона.

История эстонской советской литературы подтверждает тот факт, что литературное творчество и борьба за идеи коммунизма в Эстонии стали неотделимы друг от друга. Эстонские советские писатели — Ю. Смуул, А. Якобсон, Г. Леберехт, А. Хинт,

Р. Сирге, Э. Раннет и др. — обогатили советскую литературу рядом ценных произведений. За 1945—1957 гг. на русском языке издано 200 произведений эстонской литературы общим тиражом около 6 миллионов экземпляров. Благодаря переводам на русский язык произведения эстонских авторов стали доступны многим народам СССР и зарубежных стран. ЦК КП Эстонии отметил в 1958 г.: «Лучшие произведения эстонских писателей сыграли большую роль в коммунистическом воспитании трудящихся, в становлении нового человека и справедливо завоевали широкое признание читателя».

Бурно развивалось в годы Советской власти эстонское искусство. Композиторы Эстонии создали значительное количество новых произведений для музыкальных театров, многие из которых навсегда войдут в сокровищницу национального искусства. Весьма интенсивно развивалась и симфоническая музыка. Подлинно народный характер приобрела хоровая культура. Эстонское советское искусство развивалось в процессе постоянного обмена творческим опытом с братскими советскими республиками, идеи партийности и народности с каждым годом все глубже проникали в искусство.

В годы Советской власти были созданы благоприятные условия для развития науки. Была основана Академия наук Эстонской ССР, которая превратилась в один из крупных научных центров Советского Союза. Количество научных сотрудников достигло в республике в 1958 г. 1981 чел., т. е. увеличилось по сравнению с 1940 г. почти в 3,7 раза. Эстонские ученые добились в своей работе заметных успехов, которые получили признание далеко за пределами нашей республики.

Культурная революция характеризуется и ростом коммунистической сознательности всех граждан социалистического общества. Нравственное воздействие идей коммунизма ярко проявляется в активном участии самых широких народных масс в строительстве коммунизма. Интересы и цели эстонского народа полностью совпадают с интересами и целями всех других народов СССР, что способствует дальнейшему укреплению дружбы между ними, их морально-политическому единству, всему делу коммунистического строительства.

Победа культурной революции и успехи культурного строительства опрокидывают утверждения враждебных эстонскому народу элементов о руссификации эстонской культуры. История развития эстонской культуры в годы Советской власти свидетельствует о том, что она развивалась в направлении дальнейшего обогащения и углубления всей совокупности своих национальных черт.

Культурная революция в Эстонии в основных чертах победила уже в начале 50-х годов, т. е. в период, когда была осуществлена социалистическая индустриализация республики, победил колхозный строй. Последующие годы явились годами ее углубления и дальнейшего развития.

Культурная революция привела к победе социалистической идеологии в сознании эстонского народа, произвела переворот в быту, способствовала созданию предпосылок для ликвидации существенных различий между умственным и физическим трудом; она содействует распространению лучших достижений эстонской национальной культуры среди других народов и еще более быстрому ее развитию.

Решение задач культурного строительства не могло, конечно, осуществляться без противоречий и трудностей. Здесь сказывалась та острая классовая борьба, которая происходила в Эстонии в период строительства социализма, «холодная война», разгоревшаяся между капиталистической и социалистической системами в международном масштабе, пережитки буржуазно-националистической идеологии.

В ходе осуществления культурной революции эстонский народ имел возможность использовать помощь и опыт братских советских республик, что значительно облегчило и ускорило ее проведение в Эстонии.

Организирующая и направляющая роль в проведении культурной революции принадлежит Коммунистической партии.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
4. II 1960

DIE KULTURREVOLUTION IN ESTLAND

V. Maamägi

Zusammenfassung

Eine Kulturrevolution erfolgt notwendig in jedem Land, das sich auf dem Weg der sozialistischen Entwicklung befindet, seines allgemeinen kulturellen Niveaus ungeachtet. Bei der Kulturrevolution werden lokale Verhältnisse in Betracht gezogen; wie verschiedenartig sich aber die Bedingungen und Aufgaben dieser Revolution auch gestalten, ihre Durchführung setzt immer die Diktatur des Proletariats und eine dem Marxismus-Leninismus ergebene Partei der Arbeiterklasse voraus, die die Volksmassen zielbewusst und planmässig organisieren und leiten.

Im Gange der Kulturrevolution wurden in der Estnischen SSR folgende Aufgaben gelöst: 1) die grösstmögliche Entwicklung der Volksbildung — Grund- und Mittelschulen, Berufsausbildung und Hochschulen; 2) die Ausbildung neuer Kader einer Sowjetintelligenz, sowie die Umerziehung der älteren Intellektuellen; 3) eine schnelle und zielbewusste Förderung der Wissenschaft und Kultur; 4) die Umerziehung des ganzen Volkes im Geiste der sozialistischen Ideologie.

Der erste Versuch einer planmässigen Förderung der sozialistischen Kultur wurde in Estland 1917—1919 gemacht, doch wurde dieser Prozess durch die Restauration des Kapitalismus unterbrochen, um erst im Jahre 1940 fortgesetzt zu werden, als das estnische Volk wieder die Möglichkeit erlangte, den sozialistischen kulturellen Aufbau fortzusetzen. Die entscheidenden Jahre des Kampfes um die Kulturrevolution in Estland fielen in die Periode des ersten Fünfjahrplans der Nachkriegszeit.

Die Sowjetmacht ermöglichte dem Volke freien Eintritt in die Lehranstalten und sorgte grösstmöglich für die Entwicklung der Volksbildung. 1946 wurden in Estland für die Volksbildung 194 Millionen Rubel assigniert, 1950 — 314 Millionen, und 1960 — 644,9 Millionen. In den allgemeinbildenden Schulen wuchs die Zahl der Schüler von 121 Tausend im Schuljahr 1940/41 auf 178 Tausend in 1959/60. In den technischen Mittelschulen und anderen Berufsmittelschulen ist die Zahl der Schüler 6mal grösser geworden, in den höheren Lehranstalten hat sie sich verdreifacht. Die Zahl der Spezialisten mit Mittel- oder Hochschulbildung ist in der Republik während der Sowjetjahre 4mal gestiegen. Das Verdienst der sowjetischen Schule ist es, nicht nur das Niveau der Allgemeinbildung der Bevölkerung gehoben zu haben, nicht nur eine grosse Anzahl junger Spezialisten vorbereitet, sondern auch die Erziehung der jungen Generation im Geiste der materialistischen Weltanschauung und der Ideen des Kommunismus durchgeführt zu haben. Die Umgestaltung der sowjetischen Schule nach dem Gesetz von der Festigung des Kontakts zwischen Schule und Leben, sowie von der weiteren Förderung der Volksbildung, hat zu einer Hebung der allgemeinen und polytechnischen Bildung viel beigetragen.

Gleichzeitig mit der Vorbereitung der jungen Kader der Sowjetintelligenz kämpfte die Kommunistische Partei beharrlich um die Umerziehung der älteren Intellektuellen, die für die Sowjetmacht auch gewonnen wurden. Das zweite Plenum des Zentralkomitees der Kommunistischen Partei Estlands im Juni 1951 hob es hervor, dass die Erfolge des sozialistischen Aufbaus sehr grossen Einfluss auf den Teil der estnischen Intelligenz ausübten, der seine Ausbildung noch in den Verhältnissen des Bourgeoisregimes erhalten hatte. Der bei weitem grössere Teil jener Intelligenz unterstützt die Sowjetmacht allseitig und steht unentwegt im Dienste des Volkes.

Eine grosse Rolle hat in der Durchführung der Kulturrevolution die kulturelle Aufklärungsarbeit gespielt. Die Zahl der Institutionen vom Typ des Volksklubs hat sich in den Jahren der Sowjetmacht nahezu verdoppelt. 1959 zählte die Republik über 3300 Kollektive der künstlerischen Betätigung des Volkes; die Zahl ihrer Teilnehmer überstieg 46 000. Eine ganze Reihe von Amateur-Volksbühnen und Amateur-Sängerkapellen erfreut sich unter dem Publikum sehr grossen Erfolges. In den Nachkriegsjahren wurden in Estland mehr als 98 Millionen Exemplare Bücher gedruckt. Zieht man die Grösse der Auflagen und die Zahl der verkauften Bücher in Betracht, so steht die Estnische SSR (im Verhältnis zur Volkszahl) an einer der ersten Stellen in der ganzen Welt. In 1940 zählten die Volksbibliotheken 986 Tausend Bände. In 1950 waren es schon 2424 Tausend Bände, in 1958 7006 Tausend. Die Zahl der Leser hat sich in den Bibliotheken bereits während der Periode des ersten Fünfjahrplans der Nachkriegszeit verdoppelt. In 1940 erschienen in Estland 18 Zeitungen, in 1958 war deren Zahl 68, davon 56 estnische. Die Zahl der Kinoapparate betrug in Estland 1940 bloss 56, 1950 aber 207 und 1958 schon 312. Die Zahl der Zuschauer in den Kinos der Republik war 4,5 Millionen in 1945 und über 21 Millionen in 1958.

Die Geschichte der sowjetestnischen Literatur bestätigt die Tatsache, dass das literarische Schaffen und der Kampf um die Ideen des Kommunismus in Estland untrennbar geworden sind. Die estnischen sowjetischen Schriftsteller J. Smuul, A. Jakobson, H. Lebe-

recht, A. Hint, R. Sirge, E. Rannet u. a. sind die Autoren vieler wertvoller Werke der sowjetischen Literatur. In den Jahren 1945—1957 erschienen in russischer Übersetzung 200 Werke der estnischen Literatur, — insgesamt etwa 6 Millionen Exemplare. Dank diesen Übersetzungen sind die Schriften estnischer Autoren auch vielen ausländischen Lesern zugänglich geworden. Das Zentralkomitee der Kommunistischen Partei Estlands konstatierte in 1958: «Die besten Werke der estnischen Schriftsteller haben in der kommunistischen Erziehung der Werktätigen und im Werdegang des neuen Menschen eine grosse Rolle gespielt; sie verdienen mit Recht die volle Anerkennung der Leser.»

Rasch entwickelte sich während der Sowjetjahre die estnische Kunst. Die estnischen Komponisten haben eine Reihe neuer Werke für Musikbühnen geschaffen, wovon viele für die nationale Kunst von bleibendem Wert sind. Einen intensiven Aufschwung hat auch die symphonische Musik genommen. Wahrhaft volkstümlichen Charakter weist die Chorkultur auf. Die estnische sowjetische Kunst entwickelte sich im Prozess eines ständigen Austausches der schöpferischen Erfahrungen mit den anderen Sowjetrepubliken: Jahr für Jahr kam das Parteiische und Volksnahe in der Kunst immer mehr zu Geltung.

In den Sowjetjahren wurden überaus günstige Verhältnisse zur Förderung der Wissenschaft geschaffen. Es wurde die Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR gegründet, die sich jetzt zu einem der grossen wissenschaftlichen Mittelpunkte der Sowjetunion ausgebildet hat. Die Zahl der wissenschaftlichen Mitarbeiter erreichte in Estland (im Jahre 1958) 1981; gegen das Jahr 1940 stellt das eine nahezu 3,7fache Vergrösserung dar. Estnische Wissenschaftler erzielten bedeutende Erfolge in ihrer Arbeit, die auch ausserhalb der Grenzen Estlands eine weite Anerkennung erwarb.

Die Kulturrevolution wird auch durch ein Anwachsen des kommunistischen Bewusstseins aller Mitglieder der sozialistischen Gesellschaft charakterisiert. Der ethische Einfluss der Ideen des Kommunismus tritt im aktiven Anteil der weitesten Volksmassen am kommunistischen Aufbau an den Tag. Die Interessen und Ziele des estnischen Volkes sind mit denen der anderen Sowjetvölker identisch, was zu einer weiteren Festigung der Freundschaft zwischen den Völkern, zu ihrer moralischen und politischen Einheit und zum Erfolg des ganzen kommunistischen Aufbaus beiträgt.

Der Sieg der Kulturrevolution und die anderen Leistungen des kulturellen Aufbaus widerlegen die Behauptungen der dem estnischen Volke feindlichen Elemente von einer angeblichen Russifizierung der estnischen Kultur. Die Entwicklungsgeschichte der estnischen Kultur in den Jahren der Sowjetmacht zeugt davon, dass sich diese Kultur im Sinne der Vertiefung und weiteren Bereicherung sämtlicher nationaler Charakterzüge entwickelte.

Die Kulturrevolution in Estland siegte im wesentlichen schon Anfang der fünfziger Jahre, als in der Republik die sozialistische Industrialisierung und die Kollektivierung der Landwirtschaft durchgeführt wurden. Die nachfolgenden Jahre brachten eine Vervollständigung der Kulturrevolution, ihre Vertiefung und Weiterentwicklung mit sich.

Die Kulturrevolution führte zum Sieg der sozialistischen Ideologie im Bewusstsein des estnischen Volkes, sie brachte einen Umschwung im alltäglichen Leben herbei und schaffte die Voraussetzungen zur Liquidation des Unterschieds zwischen der geistigen und der körperlichen Arbeit. Sie trägt dazu bei, die besten Errungenschaften der estnischen Kultur unter den anderen Völkern zu verbreiten und fördert auch fernerhin die Fortschritte des estnischen Volkes auf kulturellem Gebiet.

Die Lösung der Aufgaben des kulturellen Aufbaus konnte natürlich nicht ohne Widersprüche und Schwierigkeiten erfolgen. Einigermassen gehemmt wurde sie durch den scharfen Klassenkampf, der sich in Estland während der Aufbauperiode des Sozialismus entfaltete, durch den «kalten Krieg» in internationalem Ausmass zwischen dem kapitalistischen und dem sozialistischen System und durch die Überbleibsel der bürgerlich-nationalistischen Ideologie.

Im Gange der Kulturrevolution hatte das estnische Volk die Möglichkeit, die Erfahrungen und die Hilfe der anderen sowjetischen Republiken zu verwerten, wodurch die gestellte Aufgabe bedeutend erleichtert wurde.

Die organisierende und führende Rolle bei der Durchführung der Kulturrevolution kommt der Kommunistischen Partei zu.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 4. Febr. 1960